

Shahid Bahonar
University of Kerman

Iranian E-Commerce Scientific
Association

Developing a Risk Disclosure Quality Model in Annual Reports Based on the Qualitative Characteristics of Accounting Information: A Thematic Analysis Approach

Abolghasem Zare Bidoki¹, Akram Taftiyan² and Mahmoud Moeinaddin³

1. Department of Accounting, Ya. C., Islamic Azad University, Yazd, Iran. **Email:** a.zarebidaki@iau.ir

2. **Corresponding Author**, Department of Accounting, Ya. C., Islamic Azad University, Yazd, Iran. **Email:** taftiyan@iau.ac.ir

3. Department of Accounting, Ya. C., Islamic Azad University, Yazd, Iran. **Email:** mahmoudmoein1352@iau.ac.ir

ARTICLE INFO

A B S T R A C T

Article Type:

Research Article.

Article History:

Received: 18 April 2026

Received in revised form: 13 June 2026

Accepted: 13 July 2026

Available online:

Keywords:

Risk disclosure,
Accounting Information,
Qualitative Characteristics,
Thematic Analysis.

JEL Classification:

E17, G12, M22.

Objective: Risk disclosure quality is a key dimension of information transparency that enhances the usefulness of financial reporting by aligning with the qualitative characteristics of accounting information and supporting users' decision-making needs. Given the importance of transparent risk reporting, this study aims to develop a model of risk disclosure quality in annual reports based on the qualitative characteristics of accounting information using a thematic analysis approach.

Method: This qualitative study was conducted in 2026 using a three-stage research design. First, an initial conceptual framework was developed through a comprehensive review of the relevant literature. Second, data were collected through in-depth semi-structured interviews with 29 university faculty members and capital market experts selected using purposive snowball sampling. Third, the interview data were analyzed using the Attride-Stirling thematic analysis framework, which classifies themes into basic, organizing, and global themes. Data collection continued until theoretical saturation was achieved.

Results: The findings resulted in the identification of 40 concepts, which were synthesized into 12 basic themes, four organizing themes—relevance, reliability, comparability, and understandability of risk disclosure information—and two global themes: content quality of risk disclosure and presentation quality of risk disclosure. Together, these themes constitute the proposed conceptual model of risk disclosure quality.

Conclusion: The proposed model provides a comprehensive framework for improving the quality of risk disclosure in annual reports. By enhancing the transparency, relevance, reliability, comparability, and understandability of risk information, the model supports informed decision-making by stakeholders and offers practical guidance for companies seeking to improve the quality and transparency of their risk reporting practices.

Cite this article: Zare Bidoki, A., Taftiyan, A., & Moeinadin, M. (2026). Developing a risk disclosure quality model in annual reports based on the qualitative characteristics of accounting information: A thematic analysis approach. *Journal of Development and Capital*, *(*)*, *-*.

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

©The Author(s).

Introduction

Risk disclosure quality refers to the extent to which the information presented in a company's annual report adequately describes the major risks facing the organization, the corresponding risk management practices, and the expected economic consequences of those risks for current and future performance. High-quality risk disclosure should possess the fundamental and enhancing qualitative characteristics of accounting information, thereby reducing uncertainty and improving the usefulness of financial reports for decision-making (Marzouk, 2016 & Said Mokhtar & Mellett, 2013). Effective risk disclosure contributes to stronger risk management, greater accountability, higher-quality financial reporting, enhanced investor protection, and improved market stability (Zou, 2022).

High-quality risk disclosure also enables investors and other stakeholders to better evaluate a firm's future prospects by identifying the economic drivers and risk factors that influence performance (Ryan, 2012). Moreover, transparent disclosure can reduce firms' cost of capital by alleviating information asymmetry between managers and external stakeholders (Linsley & Shrives, 2006). Despite these benefits, previous studies have identified important shortcomings in current disclosure practices. For example, Linsley and Shrives (2006) reported deficiencies in quantitative risk reporting and coherent risk narratives in UK corporate reports. Similarly, Dobler et al. (2011) found that managers tend to disclose more qualitative financial risk information than quantitative or forward-looking risk information, limiting the usefulness of such disclosures for investors.

Accordingly, risk disclosure quality extends beyond the volume of information disclosed. It encompasses the extent to which risk information is relevant, reliable, understandable, comparable, and timely, enabling users to make well-informed economic decisions. Given the growing importance of transparent risk reporting, developing a comprehensive framework for assessing and improving risk disclosure quality has become an important research priority.

Method

This study adopts a qualitative research design based on the phenomenological approach to explore the dimensions of risk disclosure quality in annual reports from the perspective of the qualitative characteristics of accounting information. The research was conducted in 2026 and employed semi-structured, in-depth interviews to collect data from experts with extensive academic and professional experience in financial reporting, corporate governance, and risk disclosure.

Participants were selected using purposive snowball sampling. Initially, a number of qualified experts were identified based on their expertise, after which each participant was asked to recommend additional experts with relevant knowledge and experience. The final sample consisted of 29 university faculty members and capital market professionals.

Interviews were conducted either face-to-face or via telephone, depending on participants' availability. Each interview lasted approximately 30 to 45 minutes and was audio-recorded with the participants' informed consent before being transcribed verbatim for analysis. Although 29 interviews were completed, theoretical saturation was achieved after the 26th interview, as no new concepts or themes emerged. The remaining interviews were conducted to confirm the consistency and robustness of the findings.

The interview data were analyzed using the Attride-Stirling thematic analysis framework. Data analysis was conducted iteratively after each interview, allowing emerging themes to guide subsequent data collection until theoretical saturation was reached. The analysis involved coding the interview transcripts, identifying basic themes, grouping them into organizing themes, and ultimately integrating them into broader global themes that formed the proposed model of risk disclosure quality.

Results

Analysis of the interview data led to the identification of 40 initial concepts, which were synthesized into 12 basic themes, four organizing themes, and two overarching global themes. The two global themes—**content quality of risk disclosure** and **presentation quality of risk disclosure**—represent the fundamental dimensions of the proposed model.

The content quality dimension comprises the organizing themes of **relevance** and **reliability**. Relevance encompasses the basic themes of materiality, predictive value, and confirmatory value, highlighting the ability of risk information to support users' economic decisions. Reliability consists of five basic themes: completeness, prudence, neutrality, faithful representation, and substance over form, emphasizing the credibility and trustworthiness of disclosed risk information.

The presentation quality dimension includes the organizing themes of **comparability** and **understandability**, reflecting the importance of presenting risk information in a consistent, clear, and user-friendly manner that facilitates comparisons across firms and reporting periods.

Overall, the findings demonstrate that high-quality risk disclosure requires a balanced integration of content-related and presentation-related qualitative characteristics. Together, these dimensions form a comprehensive conceptual framework for evaluating and improving the quality of corporate risk disclosure.

Conclusions

The findings demonstrate that improving risk disclosure quality requires simultaneous attention to the four qualitative characteristics of **relevance, reliability, comparability, and understandability**. Based on these results, several practical implications can be drawn for regulators, reporting entities, and professional users.

At the regulatory level, securities regulators should develop mandatory risk disclosure guidelines requiring firms to report quantitative risk measures—such as Value at Risk (VaR), sensitivity analysis, and stress testing—provide comparative information across reporting periods, maintain consistent risk classifications, and include explanatory glossaries for technical terminology.

At the organizational level, companies should establish integrated risk management systems supported by comprehensive documentation of risk identification, assessment, monitoring, and control processes. In addition, report preparers should receive appropriate training to shift from compliance-oriented disclosure toward decision-useful, transparent, and stakeholder-focused reporting. The use of visual communication tools, including trend charts, probability–impact matrices, and infographics, together with clear and concise language, can substantially improve the understandability of risk information.

For professional users, including financial analysts and auditors, the proposed model offers a practical framework for evaluating corporate risk disclosure practices and identifying areas requiring improvement. Furthermore, professional accounting and auditing bodies can promote the adoption of this framework through specialized training programs, thereby fostering a culture of high-quality risk reporting. Such initiatives would contribute to reducing information asymmetry, strengthening transparency, enhancing investor confidence, and improving the overall efficiency of the capital market.

4/ Developing a risk disclosure quality model in annual reports based on the qualitative characteristics...

Author Contributions

Akram Taftiyan: Conceptualization, methodology, supervision, project administration, writing—review and editing. **Mahmoud Moeinaddin:** Validation, manuscript consultation. **Abolghasem Zare Bidoki:** Resources, data curation, software, formal analysis, investigation, visualization, writing—original draft preparation, writing—review and editing.

Data Availability Statement

Not applicable.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants in the present study.

Ethical Considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

انجمن علمی تجارت الکترونیکی ایران

مجله توسعه و سرمایه

شماره چاپ: ۲۴۲۸-۲۴۲۸ شماره ثبت: ۲۶۴۵-۳۶۰۶

Homepage: <https://jdc.uk.ac.ir>

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تدوین الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری با رویکرد تحلیل مضمون

ابوالقاسم زارع بیدکی^۱، اکرم تفتیان^۲ و محمود معین‌الدین^۳

۱. گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. a.zarebidaki@iau.ir **رایانامه:**

۲. نویسنده مسئول، گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. taftiyan@iau.ac.ir **رایانامه:**

۳. گروه حسابداری، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. mahmoudmoein1352@iau.ac.ir **رایانامه:**

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی. تاریخ‌ها: تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۱/۲۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۳/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۴/۲۲ تاریخ انتشار برخط: واژه‌های کلیدی: افشای ریسک، اطلاعات حسابداری، ویژگی‌های کیفی، تحلیل مضمون. طبقه‌بندی JEL: E17, G12, M22. نتیجه‌گیری: یافته‌ها ضمن ارتقای آگاهی ذی‌نفعان نسبت به این نوع اطلاعات، چارچوبی عملیاتی فراهم می‌آورد که شرکت‌ها را در گزارش‌دهی شفاف‌تر تعهدات اخلاقی خود یاری می‌رساند.	هدف: کیفیت افشای ریسک به عنوان یکی از ابعاد کلیدی شفافیت اطلاعاتی، از نظر محتوایی و ارائه‌ای با ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری همسو بوده و نیازهای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان را تأمین می‌کند. با توجه به اهمیت موضوع، هدف پژوهش حاضر تدوین الگوی رفتار مدیران در گزارشگری مالی بر اساس تئوری چشم‌انداز است. این پژوهش از نظر ماهیت کیفی و از نظر رویکرد تحلیل مضمون است. روش: این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی با استفاده از روش تحلیل مضمون است که در سال ۱۴۰۵ در سه مرحله: (۱) استخراج چارچوب اولیه مبتنی بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش؛ (۲) جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با ۲۹ نفر از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها و خبرگان مالی حوزه بازار سرمایه که با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله‌برفی انتخاب شدند؛ (۳) تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با استفاده از روش تحلیل مضمون آتراید - استرلینگ در سه سطح مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر. فرآیند مصاحبه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که ۴۰ مفهوم در قالب ۱۲ مضمون پایه، ۴ مضمون سازمان‌دهنده (مربوط بودن اطلاعات افشای ریسک، قابلیت اتکای اطلاعات ریسک، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن اطلاعات ریسک) و ۲ مضمون فراگیر شامل (کیفیت محتوایی اطلاعات افشای ریسک و کیفیت ارائه اطلاعات افشای ریسک) استخراج شده است که اجزای الگوی پیشنهادی را تشکیل می‌دهند.

استناد: زارع بیدکی، ابوالقاسم؛ تفتیان، اکرم و معین‌الدین، محمود (۱۴۰۵). تدوین الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری با رویکرد تحلیل مضمون. *مجله توسعه و سرمایه*، (*)، * - *. <https://doi.org>

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

© نویسنده / نویسندگان.

۱- مقدمه

گزارش‌های سالانه شرکت‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذینفعان، نقشی اساسی در شفافیت اطلاعاتی و پاسخگویی مدیریت ایفا می‌کنند و شامل صورت‌های مالی اساسی، یادداشت‌های همراه و گزارش هیئت‌مدیره هستند که تصویری جامع از وضعیت مالی، عملکرد و چشم‌انداز آتی شرکت ارائه می‌دهند (تفتیان و کاکایی سبزخانی، ۱۴۰۱). در سال‌های اخیر، با پیچیده‌تر شدن محیط کسب‌وکار و افزایش نااطمینانی‌های اقتصادی، توجه به اطلاعات مربوط به ریسک در این گزارش‌ها بیش‌ازپیش افزایش یافته است (لیسلی و شرایوز^۱، ۲۰۰۶). اطلاعات مربوط به ریسک یکی از اطلاعات مهم مورد تقاضای سرمایه‌گذاران و دیگر ذینفعان است و ناکافی و یا ناموجود بودن اطلاعات ارائه شده، مربوط بودن اطلاعات حسابداری را تهدید می‌کند؛ چرا که این اطلاعات از هر دو جنبه ارزش‌گذاری و ارزیابی مباشرت دارای اهمیت است (شنائی و همکاران، ۱۴۰۲ و نمازی و ابراهیمی میمند، ۱۴۰۰). کیفیت افشای ریسک به اطلاعاتی اشاره دارد که توسط یک شرکت در گزارش سالانه خود ارائه می‌شود و ریسک‌های اصلی که شرکت در معرض آن‌ها قرار دارد، روش‌های مدیریت ریسک‌های آن و تأثیرات اقتصادی مورد انتظار این ریسک‌ها بر عملکرد فعلی و آینده شرکت را شرح می‌دهد. این اطلاعات باید با ویژگی‌های کیفی اولیه و ویژگی‌های کیفی ثانویه مشخص شود که به کاهش سطح عدم قطعیت پیرامون فعالیت‌های شرکت کمک می‌کند (مرزوقی^۲، ۲۰۱۶ و سید مختار و ملت^۳، ۲۰۱۳). کیفیت افشای ریسک می‌تواند منجر به توانایی بهتر مدیریت ریسک، بهبود پاسخگویی، کیفیت گزارشگری مالی، حفاظت از سرمایه‌گذاران و ثبات شود (زوی^۴، ۲۰۲۲). با وجود این اهمیت، شواهد تجربی نشان می‌دهد که افشای ریسک در عمل غالباً مبهم، کلیشه‌ای، فاقد کمیت و فاقد انسجام روایی است (لیسلی و شرایوز، ۲۰۰۶ و دابلر^۵ و همکاران، ۲۰۱۱). پژوهش‌های پیشین در این حوزه عمدتاً با دو رویکرد محدودیت آفرین مواجه بوده‌اند: دسته اول، کیفیت افشای ریسک را صرفاً با کمیت و حجم افشا اندازه‌گیری کرده‌اند (الشماری^۶، ۲۰۱۴ و باکو^۷، ۲۰۱۷) که این رویکرد نمی‌تواند «چگونگی» مفیدبودن اطلاعات را توضیح دهد. دسته دوم، اگرچه به برخی ویژگی‌های کیفی (مانند جهت‌گیری زمانی، مالی یا کمی) توجه کرده‌اند (برتا و بوزولان^۸، ۲۰۰۴ و الشندی^۹ و همکاران، ۲۰۱۸)، اما این مطالعات عمدتاً در بسترهای نهادی متفاوت (اروپا، چین، آمریکا) انجام شده و مهم‌تر اینکه، هیچ‌یک از آن‌ها چارچوبی یکپارچه و هم‌زمان مبتنی بر چهار ویژگی کیفی اصلی (مربوط بودن، قابلیت اتکا، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن) برای ارزیابی کیفیت افشای ریسک ارائه نداده‌اند. به عبارت دیگر، ادبیات موجود نمی‌تواند توضیح دهد که چرا یک شرکت با افشای کم اما مربوط و قابل فهم، ممکن است کیفیت افشای بالاتری نسبت به شرکتی با افشای زیاد اما مبهم داشته باشد. در بازار سرمایه ایران، با وجود تصویب دستورالعمل‌هایی نظیر «دستورالعمل مدیریت ریسک» و «گزارشگری ریسک شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس»، هنوز الگوی مشخصی که کیفیت افشای ریسک را بر مبنای ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری تعریف و عملیاتی کند، وجود ندارد. مطالعات داخلی نیز عمدتاً به بررسی کمی رابطه افشای ریسک با متغیرهایی نظیر قیمت سهام، نقدشوندگی یا هزینه سرمایه پرداخته‌اند (منصوری محمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۵؛ تفتیان

¹ Linsley & Shrivies² Marzouk³ Said Mokhtar & Mellett⁴ Zou⁵ Dobler⁶ Al-Shammari⁷ Bako⁸ Beretta & Bozzolan⁹ Elshandidy

و اولیایی باجگانی، ۱۴۰۴ و کریمی و همکاران، ۱۴۰۴) و کمتر به چستی و چگونگی «کیفیت» افشای ریسک از منظر ویژگی‌های کیفی پرداخته‌اند؛ بنابراین، شکاف پژوهشی اصلی آن است که ادبیات موجود قادر به تبیین «ابعاد چندگانه کیفیت افشای ریسک در پیوند با ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری» به صورت هم‌زمان و یکپارچه نیست و الگویی بومی که الزامات نهادی، اقتصادی و نظارتی ایران را منعکس کند، وجود ندارد. پژوهش حاضر برای پر کردن این شکاف، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون آتراید-استیرلینگ^۱ (۲۰۰۱) و بر اساس مصاحبه‌های عمیق با ۲۹ نفر از خبرگان دانشگاهی و حرفه‌ای بازار سرمایه ایران، به دنبال تدوین الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری است. مشارکت این پژوهش در سه سطح قابل تبیین است: (۱) نظری: ارائه چارچوبی یکپارچه که چهار ویژگی کیفی اصلی را به طور هم‌زمان در دو بعد محتوا و ارائه پوشش می‌دهد و به ادبیات موجود کمک می‌کند تا از تقلیل کیفیت افشا به کمیت عبور کند؛ (۲) روش‌شناختی: به کارگیری تحلیل مضمون (به جای رویکردهای کمی شاخص‌محور) برای کشف لایه‌های عمیق ادراک خبرگان از مفهوم «کیفیت»؛ (۳) کاربردی: ارائه الگویی بومی و عملیاتی برای تدوین دستورالعمل‌های افشای ریسک توسط نهاد ناظر (سازمان بورس و اوراق بهادار)، راهنمایی شرکت‌ها برای گذار از افشای صوری به افشای تصمیم‌مفید، و ابزاری تحلیلی برای تحلیلگران مالی و حساب‌رسان در ارزیابی کیفیت گزارشگری ریسک. ساختار ادامه مقاله بدین صورت است: پس از مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش، روش‌شناسی تشریح می‌گردد، سپس یافته‌ها در قالب شبکه مضامین ارائه می‌شود و در نهایت، نتیجه‌گیری و پیشنهادها پژوهش مطرح می‌گردد.

۲- مبانی نظری پژوهش

برای تبیین نظری ابعاد کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، پنج نظریه اصلی در ادبیات حسابداری و مالی مورد توجه قرار گرفته است که هر یک از آن‌ها می‌تواند تبیین‌کننده بخشی از مضامین استخراج‌شده در الگوی نهایی باشد. نخست، نظریه علامت‌دهی پیشنهاد می‌کند که مدیریت معمولاً تمایل دارد اطلاعات مربوط به ریسک‌ها را افشا کند تا سیگنال‌هایی را به بازار در مورد توانایی شرکت در مقابله با این ریسک‌ها ارسال کند و در مقایسه با سایر شرکت‌ها بتواند از سرمایه‌گذاران محافظت و برای آن‌ها ارزش ایجاد کند (عبدالله^۲ و همکاران، ۲۰۱۵ و فرهمند و همکاران، ۱۴۰۰). این نظریه به طور خاص می‌تواند مضمون «مربوط بودن اطلاعات افشای ریسک» (به ویژه انتخاب خاصه، ارزش تأییدکنندگی و ارزش پیش‌بینی‌کنندگی) را تبیین کند، زیرا مدیران با افشای اختیاری مبانی اندازه‌گیری کمی (مانند تحلیل حساسیت و ارزش در معرض خطر) و شاخص‌های عینی، سعی در ارسال سیگنال مثبت به بازار و تفکیک خود از شرکت‌های با کیفیت افشای پایین دارند. دوم، نظریه نمایندگی نشان می‌دهد که شرکت‌ها اطلاعات مربوط به فعالیت‌های خود را افشا می‌کنند تا هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهند و تضاد بین مدیریت و سهامداران را کاهش دهند (تیلور^۳ و همکاران، ۲۰۱۰). این نظریه عمدتاً ارزش تأییدکنندگی و ارزش پیش‌بینی‌کنندگی افشای ریسک را توجیه می‌کند، زیرا وقتی مدیریت نه تنها پیش‌بینی ریسک می‌کند؛ بلکه بعداً بازخورد تحقق آن را نیز افشا می‌نماید، پاسخگویی افزایش یافته و امکان نظارت مؤثرتر سهامداران فراهم می‌شود. سوم، نظریه مشروعیت پیشنهاد می‌کند که یک شرکت تمایل دارد اطلاعات مربوط به ریسک‌ها و تهدیدهای بالقوه را افشا کند تا حمایت قاطع سهامداران

¹ Attridge-Stirling

³ Taylor

² Abdullah

را به دست آورد و از هزینه‌های دادرسی و اعتبار جلوگیری کند (ناهار^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). این نظریه عمدتاً مضامین «کامل بودن اطلاعات ریسک»، «بیان صادقانه» و «قابلیت مقایسه» را تبیین می‌کند، زیرا افشای فرآیندهای شناسایی ریسک، اقدامات کنترلی، ساختار حاکمیت ریسک و ارائه اطلاعات مقایسه‌ای چندساله، نشان‌دهنده پایبندی شرکت به هنجارها و انتظارات جامعه بوده و به کسب مشروعیت کمک می‌کند. چهارم، نظریه ذینفعان استدلال می‌کند که مدیریت تعهدات اخلاقی نسبت به ذینفعان دارد و باید اطلاعات ریسک را برای ذینفعان افشا کند تا به آن‌ها در تصمیم‌گیری و حفظ ثروتشان کمک کند که این امر در افزایش اعتماد بین شرکت و ذینفعان و بهبود شهرت منعکس می‌شود (عبدالله و همکاران، ۲۰۱۵). این نظریه به طور مشخص مضامین «بی‌طرفی در افشای ریسک» (گزارش متوازن از تأثیرات مثبت و منفی)، «قابل فهم بودن اطلاعات ریسک» (توجه به توان استفاده‌کنندگان، ادغام و طبقه‌بندی مناسب) و «رجحان محتوا بر شکل» را تبیین می‌کند، زیرا توجه به نیازهای اطلاعاتی متنوع ذینفعان (از سرمایه‌گذار حرفه‌ای تا اعتباردهنده غیرحرفه‌ای) مستلزم ارائه اطلاعات به شکلی قابل فهم، ساختاریافته و مبتنی بر ماهیت اقتصادی به جای شکل حقوقی است. پنجم، نظریه مثبت حسابداری نشان می‌دهد که شرکت‌ها از نظر سیاسی حساس هستند و ممکن است تمایل به افشای ریسک‌های اطلاعاتی داشته باشند تا از ملاحظات سیاسی بیشتر جلوگیری کنند، هزینه‌های نظارت را کاهش دهند و از آسیب رساندن به شهرت خود جلوگیری کنند (ناهار و همکاران، ۲۰۲۰). این نظریه به ویژه مضمون «رعایت احتیاط در افشای ریسک» را تبیین می‌کند، زیرا افشای بدترین سناریوها، استفاده از نرخ تنزیل بالاتر در تعهدات بازنشتگی و افزایش ذخیره مطالبات در شرایط رکود اقتصادی، می‌تواند به عنوان مکانیزمی برای مقابله با خوشبینی بیش از حد مدیریت و کاهش احتمال فرصت‌طلبی در افشاهای خوش‌بینانه تلقی شود. به این ترتیب، ادغام نظری این پنج نظریه در کنار یکدیگر، چارچوبی جامع برای تبیین ابعاد چندگانه الگوی کیفیت افشای ریسک (شامل مربوط بودن، قابلیت اتکا، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن) فراهم می‌آورد که در بخش نتیجه‌گیری به تفصیل به کار گرفته شده است.

۲-۱- کیفیت افشای ریسک

کیفیت افشای ریسک یک مفهوم پیچیده و چندبعدی است که فراتر از صرفاً کمیت یا حجم اطلاعات افشاشده، به «چگونگی» ارائه اطلاعات ریسک به گونه‌ای اشاره دارد که برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مفید واقع شود. در ادبیات تخصصی، ابعاد مختلفی برای کیفیت افشای ریسک معرفی شده است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به آینده‌نگری (پیش‌بینی تأثیرات آتی ریسک‌ها بر عملکرد شرکت)، اختصاصی بودن اطلاعات (به جای افشای کلیشه‌ای و عمومی)، قابلیت سنجش (کم‌سازی ریسک‌ها با استفاده از شاخص‌هایی مانند ارزش در معرض خطر، تحلیل حساسیت و آزمون استرس)، لحن گزارش (خوش‌بینانه، بدبینانه یا خنثی بودن توصیف ریسک‌ها)، خوانایی (سهولت درک متن گزارش توسط استفاده‌کنندگان با سطوح مختلف دانش مالی)، میزان ابهام (اجتناب از عبارات مبهم، شرطی و غیرقطعی)، شفافیت زبانی (به کارگیری زبان روشن، صریح و بدون تعابیر دوپهلوی)، عدم کلی‌گویی (پرهیز از جملات قالبی و تکراری که برای همه شرکت‌ها و همه دوره‌ها قابل استفاده باشد) و جهت‌گیری مدیریتی (نشان دادن تمایل مدیریت به بزرگ‌نمایی یا کوچک‌نمایی برخی ریسک‌ها بر اساس انگیزه‌های فرصت‌طلبانه) اشاره کرد (برتا و بوزولان، ۲۰۰۴ و آبراهام و شرایوز^۲، ۲۰۱۴ و الشندیدی و همکاران، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، در چارچوب مفهوم‌سازی گزارشگری مالی، کیفیت افشای ریسک را می‌توان به ویژگی‌های کیفی

^۱ Abraham & Shrivs

^۲ Nahar

اطلاعات حسابداری نیز پیوند زد، به طوری که اطلاعات ریسک افشا شده باید دارای مربوط بودن (شامل ارزش پیش‌بینی‌کنندگی و ارزش تأیید‌کنندگی)، قابلیت اتکا (شامل کامل بودن، بی‌طرفی، بیان صادقانه و رعایت احتیاط)، قابلیت مقایسه (شامل ثبات رویه و قابلیت مقایسه در طول زمان) و قابل فهم بودن (شامل ادغام و طبقه‌بندی مناسب و توجه به توان استفاده‌کنندگان) باشد (مرزوق، ۲۰۱۶ و سید مختار و ملت، ۲۰۱۳). بدین ترتیب، کیفیت افشای ریسک را می‌توان به عنوان سازه‌ای تلفیقی در نظر گرفت که هم از مؤلفه‌های تخصصی ادبیات افشای ریسک (آینده‌نگری، اختصاصی بودن، قابلیت سنجش، لحن، خوانایی، ابهام، شفافیت زبانی، عدم کلی‌گویی و جهت‌گیری مدیریتی) و هم از ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری (مربوط بودن، قابلیت اتکا، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن) تشکیل شده است. پژوهش حاضر با توجه به هدف خود که تدوین الگویی مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری است، بر روی دسته دوم تمرکز دارد، اما تلاش می‌کند تا از طریق مضامین استخراج‌شده از مصاحبه‌های خبرگان، مؤلفه‌های تخصصی ادبیات افشای ریسک (مانند آینده‌نگری در مضمون «ارزش پیش‌بینی‌کنندگی»، اختصاصی بودن و قابلیت سنجش در مضمون «انتخاب خاصه»، و خوانایی و شفافیت زبانی در مضمون «توجه به توان استفاده‌کنندگان») را نیز در درون ویژگی‌های کیفی بازتاب دهد.

۳- پیشینه پژوهش

بررسی نظام‌مند پژوهش‌های پیشین در حوزه افشای ریسک نشان می‌دهد که این مطالعات را می‌توان در سه جریان اصلی طبقه‌بندی کرد. جریان اول: مطالعات کمی تأثیرگذار بر متغیرهای اقتصادی و مالی که عمدتاً به بررسی رابطه بین افشای ریسک (معمولاً با شاخص‌های مبتنی بر کمیت و حجم) با متغیرهایی نظیر قیمت سهام، نقدشوندگی، هزینه سرمایه و عملکرد شرکت پرداخته‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به مطالعه **منصوری محمدآبادی و همکاران (۱۴۰۵)** اشاره کرد که نشان داد افشای ریسک آینده‌نگر بر قیمت سهام تأثیر منفی دارد و نااطمینانی اقتصادی این رابطه را تعدیل می‌کند. همچنین **درخشان و همکاران (۱۴۰۵)** در پژوهش خود یافتند که شاخص‌های ریسک سیستماتیک، نوسان بازدهی سهام، نسبت درآمدهای صادراتی به کل درآمد و نوسان جریان نقد عملیاتی، عوامل موثر بر احتمال همراهی افشای ریسک با وضعیت ریسک شرکت‌ها هستند. نسبت نقدینگی، اهرم عملیاتی، اهرم مالی و اندازه شرکت، با کیفیت افشای ریسک در حالت وضعیت ریسک پایین رابطه منفی دارند. **کریمی و همکاران (۱۴۰۴)** رابطه معکوس بین کیفیت افشا و رفتار توده‌وار سرمایه‌گذاران را اثبات کردند. در سطح بین‌المللی، **تورچانی^۱ و همکاران (۲۰۲۴)** نشان دادند پذیرش اجباری استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی تأثیر معناداری بر کیفیت افشای ریسک داشته است و **اسماعیل و عبیدالله^۲ (۲۰۲۲)** ارتباط منفی بین عملکرد شرکت و هزینه حقوق صاحبان سهام را با نقش تعدیل‌کننده کیفیت افشای ریسک روایی تأیید کردند. با این حال، نقطه ضعف اصلی این جریان آن است که «کیفیت» را عمدتاً به «کمیت» تقلیل داده و به ابعاد محتوایی و کیفی توجهی ندارد. جریان دوم: مطالعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی که به بررسی عوامل مؤثر بر افشای ریسک از منظر ساختار راهبری شرکت پرداخته‌اند. **کردستانی و محمدی‌نسب (۱۴۰۲)** نشان دادند شرکت‌های با کنترل داخلی ضعیف، سطوح پایین‌تری از افشای ریسک متنی را گزارش می‌کنند. **ارین^۳ و همکاران (۲۰۲۶)** نیز تأثیر تعداد اعضای کمیته ریسک، نسبت زنان و تخصص هیئت‌مدیره را بر کیفیت افشای ریسک تأیید کردند. **گول^۴ و همکاران (۲۰۲۳)** نشان دادند اصلاحات حاکمیت شرکتی تأثیر مثبتی بر کیفیت افشای ریسک دارد و عواملی مانند دوگانگی مدیرعامل و استقلال هیئت‌مدیره با آن مرتبط هستند. علی‌رغم اهمیت این جریان، اکثر این مطالعات در بسترهای نهادی متفاوت

¹ Torhani

² Ismail & Obiedallah

³ Erin

⁴ Gull

(اروپا، پاکستان، نیجریه) انجام شده و یافته‌های آن‌ها به دلیل تفاوت در الزامات نظارتی و فرهنگ شرکتی، قابلیت تعمیم مستقیم به بازار سرمایه ایران را ندارد. جریان سوم: مطالعات کیفیت افشای ریسک به مثابه سازه چندبعدی که اندک‌شمار بوده‌اند؛ اما از اهمیت نظری بالایی برخوردارند. **الشندیدی و همکاران (۲۰۱۸)** محرک‌های اصلی کیفیت افشای ریسک را در شرکت‌های مالی چین بررسی و تأثیر آن بر نقدینگی بازار را اثبات کردند. **متوالی^۱ و همکاران (۲۰۲۵)** نشان دادند افزایش کیفیت افشای ریسک، احتمال درماندگی مالی و اظهارنظر حسابرسان در مورد تداوم فعالیت را کاهش می‌دهد. با این حال، تضاد اصلی در ادبیات آن است که برخی پژوهشگران (مانند **الشماری، ۲۰۱۴** و **باکو، ۲۰۱۷**) کیفیت افشا را با کمیت و حجم اندازه‌گیری می‌کنند، در حالی که برخی دیگر (مانند **برتا و بوزولان، ۲۰۰۴** و **بیتی^۲ و همکاران، ۲۰۰۴**) بر ویژگی‌های کیفی مانند جهت‌گیری زمانی، مالی و کمی تأکید دارند. این تضاد حل‌نشده نشان می‌دهد ادبیات موجود هنوز به یک چارچوب نظری یکپارچه برای سنجش کیفیت افشای ریسک دست نیافته است. شکاف نهایی پژوهش از مرور این سه جریان استخراج می‌شود: اول، اکثر مطالعات به جای تمرکز بر «کیفیت» (چگونگی مفید بودن اطلاعات)، بر «کمیت» (میزان افشا) متمرکز بوده‌اند. دوم، مطالعات اندکی که به ویژگی‌های کیفی توجه کرده‌اند، عمدتاً در بسترهای نهادی متفاوت انجام شده و الگویی بومی برای بازار سرمایه ایران ارائه نداده‌اند. سوم، هیچ یک از پژوهش‌های پیشین، چهار ویژگی کیفی اصلی (مربوط بودن، قابلیت اتکا، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن) را به طور هم‌زمان و یکپارچه در قالب یک الگو ارائه نکرده‌اند؛ بنابراین، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و بر اساس تجارب خبرگان ایرانی، به دنبال پر کردن این شکاف از طریق تدوین الگوی بومی کیفیت افشای ریسک مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری است.

۴- سؤال پژوهش

الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری چگونه است؟

۵- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر فلسفی در پارادایم تفسیری قرار می‌گیرد، از لحاظ منطقی اجرا از نوع استقرایی و از نظر هدف پژوهش کاربردی و از لحاظ نوع پژوهش کیفی است (**دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۸**). به صورت کلی می‌توان روش‌های مورد استفاده در پژوهش‌های کیفی را به دودسته روش‌های وابسته به معرفت‌شناسی خاص (پدیدارشناسی و تحلیل گفتمان) و روش‌های مستقل از معرفت‌شناسی خاص (تحلیل مضمون و نظریه داده بنیاد) طبقه بندی کرد. در این پژوهش از روش تحلیل مضمون بهره گرفته شده است. تحلیل مضمون در دسته روش‌هایی قرار می‌گیرد که وابسته به جایگاه معرفت‌شناسی یا نظری خاصی نیستند و می‌توان در طیف وسیعی از روش‌های نظری از آن استفاده کرد (**براون و کلارک^۳، ۲۰۰۶**). به این ترتیب تحلیل مضمون، تحلیلی مناسب و منعطف برای روش‌های مختلف است (**بویاتزیس^۴، ۱۹۹۸**). به طور کلی مضمون، ویژگی متمایز و تکراری در متن است که از نظر پژوهشگر، مبین درک و تجربه خاصی در ارتباط با سؤالات تحقیق است (**کینگ^۵ و همکاران، ۲۰۱۸**). برخی از مزایای روش تحلیل مضمون به این شرح است: ۱) تحلیل مضمون، تصویر محرکی از نحوه ایجاد مضامین در دوره‌های مختلف فراهم می‌کند، نه تصویر ثابتی از ایجاد مضامین در یک زمان خاص ۲) مضامین را به طور مستقیم، از منابع استخراج می‌کند و از پارادایم مشخص شده برای توسعه مضامین استفاده

¹ Metwalli

² Beattie

³ Braun & Clarke

⁴ Boyatzis

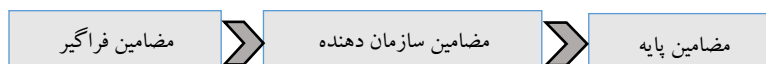
⁵ King

نمی‌کند (۳) تعریف مضامین را با توجه به طیف‌ها تعیین می‌کند (۴) در طیف متنوعی از شرایط انسانی می‌توان این روش را مورد استفاده قرارداد (نول^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). با توجه به تنوع دیدگاه صاحب‌نظران و گوناگونی روش‌های به‌کاررفته در تحلیل مضمون، طبقه‌بندی‌ها و عناوین مختلفی برای مضامین وجود دارد. در جدول (۱) انواع مضامین، بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران مختلف ارائه شده است.

جدول ۱. انواع مضامین از دیدگاه صاحب‌نظران مختلف (منبع: عابدی و همکاران، ۱۳۹۱)

مبنای طبقه‌بندی	انواع مضمون	پژوهشگر
زمان شناخت مضمون	اولیه، نهایی	رییان و برنارد (۲۰۰۳)
ماهیت مضمون در متن	توصیفی، تفسیری، رابطه‌ای	کینگ و همکاران (۲۰۱۸)
سلسله‌مراتب مضمون در قالب مضامین	اصلی، فرعی	رییان و برنارد (۲۰۰۳)
جایگاه مضمون در شبکه مضامین	فراگیر، سازمان‌دهنده، پایه	آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱)
مشاهده مضمون در متن	مشهود، مکنون	براون و کلارک (۲۰۰۶)
منشأ شناسایی مضمون	داده محور، نظریه محور	کینگ و همکاران (۲۰۱۸)
نقش مضمون در تحلیل	کلان، یکپارچه، کلیدی	کینگ و همکاران (۲۰۱۸)
تثبیت موقعیت مضمون	تثبیت نشده، تثبیت شده	کینگ و همکاران (۲۰۱۸)

تحلیل مضمون استفاده شده در پژوهش حاضر بر مبنای روش آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱) است که این روش بر اساس یک‌رویه مشخص و در سه سطح به شرح زیر نظام‌مند می‌شود و نقشه‌ای از کل مضامین ارائه می‌کند: مضامین فراگیر که شامل مضامین عالی در برگیرنده اصول حاکم بر متن به عنوان یک کل است و در کانون شبکه مضامین قرار می‌گیرد، مضامین سازمان‌دهنده که در برگیرنده مضامین حاصل از ترکیب و تلخیص مضامین پایه است و در نهایت مضامین پایه که شامل کدها و نکات کلیدی موجود در متن است. ارتباط بین این مضامین در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل ۱. ارتباط بین مضامین (منبع: آتراید-استرلینگ، ۲۰۰۱)

برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته و به منظور شناسایی خبرگان از تکنیک گلوله‌برفی که یکی از روش‌های نمونه‌گیری هدفمند است، استفاده شده است. در این نوع نمونه‌گیری، هسته اولیه (اولین افراد) به صورت هدفمند و بر اساس معیارهای سه‌گانه ذکر شده در ادامه (مدرک تحصیلی، سابقه تدریس یا پژوهش، و تجربه حرفه‌ای) انتخاب گردید. بدین ترتیب، پنج نفر (شامل سه عضو هیئت علمی از سه دانشگاه مختلف و دو تحلیلگر ارشد بازار سرمایه) به عنوان افراد آغازگر انتخاب شدند. پس از مصاحبه با آن‌ها، تقاضا می‌شود افراد دیگری را برای مصاحبه معرفی کنند و به این ترتیب رفته‌رفته بر تعداد پاسخگویان افزوده می‌شود (دیانتی دیلمی، ۱۳۹۸). برای کنترل سوگیری شبکه‌ای و جلوگیری از همگرایی به یک حلقه فکری خاص، در هر مرحله از معرفی افراد جدید، سابقه همکاری علمی یا حرفه‌ای فرد جدید با افراد قبلی بررسی شد و در صورت مشاهده همکاری مشترک در بیش از دو پروژه یا مقاله، از وارد کردن آن فرد به نمونه صرف نظر گردید. همچنین پس از پایان نمونه‌گیری، وابستگی سازمانی و علمی مشارکت‌کنندگان مورد بررسی قرار گرفت که نشان داد افراد از ۱۴ سازمان و دانشگاه مختلف عضو بودند که تناسب مناسبی را نشان می‌دهد. جامعه آماری این پژوهش شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و خبرگان مالی حوزه بازار سرمایه هستند که در زمینه

¹ Nowell

گزارشگری مالی، راهبری شرکتی یا افشای ریسک دارای سابقه تدریس یا فعالیت حرفه‌ای بوده‌اند. برای اطمینان از تخصص و تجربه این افراد در حوزه افشای ریسک، معیارهای زیر به صورت دقیق اعمال شدند: ۱) دارا بودن مدرک دکتری یا کارشناسی‌ارشد در رشته حسابداری یا مدیریت مالی؛ ۲) سابقه تدریس دروس مرتبط با گزارشگری مالی، حاکمیت شرکتی یا مدیریت ریسک در دانشگاه‌ها، یا انتشار مقالات علمی در این حوزه‌ها؛ ۳) تجربه ارائه خدمات مالی یا مشاوره‌ای به شرکت‌ها در زمینه افشای ریسک، مدیریت ریسک یا گزارشگری مالی. تجربه در حوزه افشای ریسک از طریق بررسی سوابق حرفه‌ای (مانند مشارکت در تدوین گزارش‌های مدیریت ریسک یا انجام پروژه‌های مشاوره‌ای در زمینه افشای ریسک) و سوابق علمی (مانند مقالات منتشرشده در مجلات معتبر یا ارائه‌های علمی در کنفرانس‌های مرتبط با افشای ریسک) ارزیابی شد. این معیارها تضمین کردند که خبرگان علاوه بر اشراف کامل بر موضوع افشای ریسک، توانایی ارائه دیدگاه‌های تخصصی برای تدوین الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه شرکت‌های بورسی را دارند. در یک پژوهش کیفی تعداد شرکت‌کنندگان بر اساس ملاحظات آماری تعیین نمی‌شود و اندازه نمونه از پیش مشخص نیست. بلکه زمانی که دیدگاه‌ها و تجربیات شرکت‌کنندگان به حد اشباع نظری می‌رسد، فرآیند انتخاب شرکت‌کنندگان تکمیل می‌شود (نظریان و همکاران، ۱۴۰۱ و منصوری محمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۳). هرگاه محقق به این نتیجه برسد که مصاحبه‌های انجام شده با افراد مطلع به اندازه‌ای به همدیگر شباهت دارند که منجر به تکراری شدن پاسخ‌ها و یا مصاحبه‌ها شده و داده‌های جدیدی در آن‌ها وجود ندارد، تعداد مصاحبه‌ها را کافی دانسته و دست از مصاحبه می‌کشد. تعداد ۲۹ مصاحبه انجام گردید؛ ولی با توجه به اینکه روند مصاحبه‌ها به سمت تکرار پیش رفت و از مصاحبه ۲۶ به بعد داده جدیدی فراهم نشد و به عبارت دیگر داده‌ها به مرز اشباع رسیدند، بنابراین مصاحبه‌ها متوقف و تحلیل‌ها مبتنی بر همان تعداد انجام شد. روش رسیدن به اشباع نظری به این شکل بود که در فرآیند تحلیل مصاحبه‌ها به جای اینکه تحلیل‌ها یکجا صورت گیرد به شکل تدریجی عمل و پس از هر مصاحبه‌ای فرآیند تحلیل مضمون انجام شد تا زمانی که مفهوم جدیدی حاصل نگردید. مشخصات خبرگان مورد نظر در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲. ویژگی‌های خبرگان

حوزه	جنسیت	مدرک تحصیلی	تعداد	مرتبۀ علمی	تعداد	معیار انتخاب
حرفه‌ای	مرد	دکتری	۵			
		کارشناسی‌ارشد	۵			فعالیت در حوزه تحلیلگری مالی و بازار سرمایه و
	زن	دکتری	۲	—		دارای گواهینامه‌های بازار سرمایه
		کارشناسی‌ارشد	۲			
دانشگاهی	زن	دکتری	۴	دانشیار	۲	
				استادیار	۲	پژوهش و تدریس در حوزه‌های گزارشگری
	مرد			استاد	۱	مالی، حاکمیت شرکتی یا مدیریت ریسک
		دکتری	۱۱	دانشیار	۵	
				استادیار	۶	

برای تأیید روایی و پایایی داده‌ها از معیار ارزیابی **گوبا و لینکلن**^۱ (۱۹۹۴) که شامل چهار ملاک قابلیت اعتبار (باورپذیری)، قابلیت تأیید (تأیید پذیری)، قابلیت انتقال (انتقال‌پذیری) و قابلیت وابستگی (اطمینان‌پذیری) است، استفاده شده است. معیار

^۱ Guba & Lincoln

باورپذیری از طریق راهبردهایی مثل انتخاب هدفمند نمونه‌ها، افزایش تعداد مصاحبه‌ها، صرف زمان کافی برای غوطه ور شدن در پژوهش و جمع‌آوری داده‌ها، مرور و بازنگری مکرر داده‌ها و کنترل و بازبینی توسط دو نفر از اعضای شرکت‌کننده در مصاحبه ارتقا پیدا کرد. دستیابی به تأییدپذیری از طریق راهبردهایی مثل ثبت و ضبط دقیق مصاحبه‌ها، پیاده‌سازی و مکتوب کردن آن‌ها و مستندسازی و حفظ تمامی گام‌های پژوهش امکان‌پذیر گردید. برای دستیابی به قابلیت انتقال، از راهبردهایی مانند توسعه و توصیف غنی از مجموعه داده‌ها و کاربرد رویه‌های اختصاصی کدگذاری بهره گرفته شده است و در نهایت، اطمینان‌پذیری که معادل پایایی در پژوهش‌های کمی است (بویاتزیس، ۱۹۹۸). بر این اساس برای کنترل کیفیت از جهت پایایی مفاهیم استخراجی، از روش توافق بین دو کدگذار استفاده شده است؛ به این ترتیب که پژوهشگر دیگری کدگذاری را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد، چنانچه نظر این دو ارزیاب به هم نزدیک باشد، نشان‌دهنده توافق بالا بین این دو کدگذار و بیان‌کننده پایایی است (دیانتی دیلمی، ۱۳۹۸). برای ارزیابی پایایی در بین کدگذاران از روش هولستی، آلفای کربندورف، کاپای کوهن و پی اسکات استفاده گردید (کربندورف^۱، ۲۰۱۸). نتایج حاصل از روش‌های فوق در جدول (۳) نشان داده شده است. با توجه به اینکه مقدار ضرایب بیشتر از ۰/۷ است پایایی کدهای استخراجی تأیید می‌گردد.

جدول ۳. نتایج شاخص‌های کنترل کیفیت

شاخص‌های کنترل کیفیت	ضریب هولستی	ضریب پی اسکات	شاخص کاپای کوهن	آلفای کربندورف
مقدار	۰/۹۴	۰/۷۲	۰/۷۸	۰/۸۶
تعداد	۱۲			

۶- یافته‌های پژوهش

بعد از جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه، تحلیل‌های لازم جهت تحلیل داده‌ها و ارزیابی با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام می‌گیرد. در جدول (۴) فرآیند تحلیل مضمون و تحلیل شبکه مضامین در قالب سه مرحله، شش گام و بیست اقدام ارائه شده است.

همان‌گونه که بیان شد، در این پژوهش از فرآیند گام به گام و جامعی بر مبنای روش آتراید - استرلینگ جهت تحلیل مضمون به شرح زیر استفاده شده است:

آشنا شدن با متن: این گام ستون فقرات مراحل بعدی را شکل می‌دهد. پژوهشگر باید به گونه‌ای در داده‌ها غرق شود که با عمق و غنای آن‌ها کاملاً آشنا شود.

ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری: این گام به لحاظ تفسیری حائز اهمیت است. کدهای استخراج شده یا به طور مستقیم در صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان بیان شده بود و یا به صورت تلویحی توسط پژوهشگر از متن مصاحبه‌ها استخراج شد.

جستجو و شناخت مضامین: در این گام کدها تجزیه و تحلیل می‌شوند و نحوه ترکیب و تلفیق کدهای مختلف جهت تشکیل یک مضمون پایه، مورد توجه قرار می‌گیرد. در این قسمت با پالایش بیشتر و بررسی مجدد مضامین سعی می‌شود تا مضامین تا حد کافی کلان، غیر تکراری و خاص باشند.

ترسیم شبکه مضامین: در این گام مضامین به دست آمده از متن در گروه‌های مشابه و منسجمی دسته‌بندی می‌شوند. داده‌های درون یک مضمون بایستی از لحاظ مفهوم و معنا با یکدیگر همخوانی داشته باشند. برای تمرکز بر متغیرهای مختلف و مرور هم‌زمان اطلاعات قابل تحلیل، شبکه‌های مضامین بسیار مفید هستند.

^۱ Krippendorff

تحلیل شبکه مضامین: پس از ایجاد شبکه مضامین پژوهشگر باید مجدداً به متن اصلی مراجعه و آن را به کمک این شبکه‌ها تفسیر کند (آتراید-استرلینگ، ۲۰۰۱). پژوهشگر برای مضامین خود عنوان‌ها یا بی مشخص انتخاب کرده است. نام‌گذاری مضامین بر مبنای محتویات آن‌ها و صلاح‌دید پژوهشگر انجام شده است. در این مرحله در نهایت پس از رفت‌وبرگشت در میان مضامین، ۲ مضمون فراگیر، ۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۲ مضمون پایه شناسایی گردید.

تدوین گزارش: گزارش نوشته شده باید شواهد کافی و مناسبی در خصوص مضامین موجود در داده‌ها فراهم کند. هدف از این کار بررسی مجدد سؤال‌های پژوهش و نظریه‌های نهفته در آن‌ها ست تا با بحث و بررسی عمیق الگوهای به‌دست آمده از تشریح متن، به سؤال‌های اصلی پژوهش پاسخ داده شود (آتراید-استرلینگ، ۲۰۰۱).

جدول ۴. فرآیند گام‌به‌گام تحلیل مضمون و تحلیل شبکه مضامین (منبع: شیخ‌زاده و بنی‌اسد، ۱۳۹۹)

مرحله	گام	اقدام
۱- تجزیه و توصیف متن	۱- آشنا شدن با متن	- مکتوب کردن داده‌ها - مطالعه اولیه و مطالعه مجدد داده‌ها - نوشتن ایده‌های اولیه
	۲- ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری	- پیشنهاد چارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین - تفکیک متن به بخش‌های کوچک‌تر - کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها - تطبیق دادن کدها با قالب مضامین
	۳- جستجو و شناخت مضامین	- استخراج مضامین از بخش‌های کدگذاری شده متن - پالایش و بازبینی مضامین
۲- تشریح و تفسیر متن	۴- ترسیم شبکه مضامین	- بررسی و کنترل همخوانی مضامین با کدها - مرتب کردن مضامین - انتخاب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر
	۵- تحلیل شبکه مضامین	- ترسیم شبکه‌های مضامین - اصلاح و تأیید شبکه‌های مضامین - تعریف و نام‌گذاری مضامین - توصیف و توضیح شبکه مضامین
	۶- تدوین گزارش	- تلخیص شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن - استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها - مرتبط کردن نتایج با سؤالات تحقیق و مبانی نظری - تدوین گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

منبع: محاسبه پژوهش

فرآیند تحلیل مضمون منجر به استخراج تعدادی مضامین شده است که پس از کدگذاری‌های اولیه، هر کدام به تفکیک شماره مصاحبه از بین ۲۹ مصاحبه انجام شده با خبرگان به کار گرفته شده، در جدول (۵) ارائه شده است. برای کنترل سوگیری ذهنی پژوهشگر در فرآیند کدگذاری و استخراج مضامین، راهبردهای زیر به کار گرفته شد: (۱) بازبینی هم‌تا: دو تن از پژوهشگران مستقل، ۳۰ درصد از مصاحبه‌ها را به طور جداگانه کدگذاری و میزان توافق بین کدگذاران با استفاده از ضریب کاپای کوهن برابر با ۸۱/۰ محاسبه گردید که در سطح قابل قبول است. (۲) ثبت تأملات: پژوهشگر اصلی در طول فرآیند تحلیل، یادداشت‌های تأملی روزانه ثبت کرد تا تأثیر پیش‌فرض‌ها و باورهای شخصی بر کدگذاری را شناسایی و کاهش دهد. (۳) بازخورد به مشارکت‌کنندگان: شبکه مضامین نهایی در اختیار ۵ نفر از مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت و آن‌ها میزان انعکاس دیدگاه‌هایشان را تأیید کردند. (۴) مرور مجدد متن مصاحبه‌ها: پس از استخراج هر مضمون، پژوهشگر مجدداً به متن مصاحبه‌ها بازگشت تا از انطباق مضامین با داده‌های خام اطمینان حاصل کند.

جدول ۵. مضامین کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری (نقل قول مستقیم از مصاحبه‌شوندگان)

شماره مصاحبه شونده	مضامین یا کدهای استخراج شده اولیه از مصاحبه
شماره ۱	«شرکت‌ها ریسک‌هاشون رو کلی می‌نویسند که هیچ خاصیتی ندارد. به عنوان تحلیلگر می‌خواهم بدانم مبنای اندازه‌گیری چیه. انتخاب خاصه یعنی همین که مبنای اندازه‌گیری رو شفاف بگن.»
شماره ۲	«در مطالعات تطبیقی دیدم شرکت‌های اروپایی موظفان برای هر ریسک کلیدی، شاخص عینی رو افشا کنن. اینجا کمتر از ۲۰ درصد شرکت‌ها این کار رو می‌کنند.»
شماره ۳	«شرکتی نوشته بود ریسک نوسان قیمت نفت، اما هیچ شاخصی نداده بود. اگر اثر رو کمی می‌گفت، من می‌توانستم به موقع هشدار بدم. این مربوط بودن افشاست.»
شماره ۴	«در بررسی تطبیقی گزارش‌ها، دیدم شرکت‌های اروپایی ملزمن شاخص‌های مشخصی رو افشا کنن. اینجا گزارش‌های ما ارتباط مستقیم با تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان ندارد.»
شماره ۵	«شرکتی ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول رو نسبت به سال قبل ۲۰ درصد افزایش داده بود. این ارزش تأییدکنندگی افشاست که بتونی عملکرد قبلی رو با الان مقایسه کنی.»
شماره ۶	«شرکتی ریسک افزایش قیمت مواد اولیه رو هشدار داده بود و محقق شد، اما توی گزارش بعدی هیچ تحلیلی از انحراف پیش‌بینی و واقعیت نداد. ارزش تأییدکنندگی ندارد.»
شماره ۷	«شرکتی تحلیل حساسیت داده بود. تونستم پیش‌بینی کنم اگر نرخ ارز بالا بره چقدر ضرر می‌کند. این اون ارزش پیش‌بینی‌کنندگی‌ایه که انتظار داریم.»
شماره ۸	«قانون مالیات بر ارزش افزوده قرار بود تغییر کنه، اما کمتر از ۱۰ درصد شرکت‌ها بهش اشاره کرده بودن. اگر تحلیل سناریو می‌دادن، ارزش پیش‌بینی‌کنندگی داشت.»
شماره ۹	«شرکتی سناریوهای مختلف داده بود. هم ریسک رو شفاف گفته بود، هم اثرش رو. ای کاش همه شرکت‌ها این‌طور گزارش می‌دادند.»
شماره ۱۰	«اکثر شرکت‌ها فقط یه جمله کلی می‌نویسند: ریسک‌ها از طریق جلسات مدیریتی شناسایی می‌شن. کامل بودن یعنی افشای جزئیات: چه جلساتی، با چه فراوانی، چه معیاری برای اولویت‌بندی.»
شماره ۱۱	«در شرکتی که عضو هیئت‌مدیره‌اش بودم، کمیته ریسک تشکیل دادیم و توی گزارش نوشتیم. سهامدارا گفتن اعتمادشون بیشتر شده. کامل بودن اطلاعات ریسک مؤثره.»
شماره ۱۲	«در رکود اقتصادی، شرکت‌هایی که ذخیره مطالبات رو افزایش می‌دن، معمولاً دلایلش رو نمی‌گن. رعایت احتیاط یعنی بدترین سناریو رو هم افشا کنی.»
شماره ۱۳	«شرکتی برای محاسبه تعهدات بازنشستگی، از نرخ تنزیل بالاتری استفاده کرده بود. هم احتیاط رو رعایت کرده بود، هم شفاف گفته بود چکار کرده.»
شماره ۱۴	«اکثر شرکت‌ها فقط ریسک‌هایی رو می‌نویسند که اثر منفی دارن. بی‌طرفی یعنی هم ریسک افزایش هزینه رو بگی، هم فرصت کاهش بدهی رو.»
شماره ۱۵	«شرکتی هم از ریسک تغییرات مقررات زیست‌محیطی گفته بود، هم از فرصت دریافت تسهیلات سبز. افشای ریسک باید هر دو جهت رو پوشش بده.»
شماره ۱۶	«شرکتی سیل اومده بود و خسارت دیده بود، توی گزارشش نوشته بود خسارت محدود. بیان صادقانه نیست. باید دقیق بگه چقدر ضرر کرده و چه تأثیری داشته.»
شماره ۱۷	«شرکتی جزئیات کامل قراردادهای مشتقه‌اش رو داده بود. این به عنوان تحلیلگر خیلی کمکم کرد بفهمم ریسکش رو چطور مدیریت می‌کند. این بیان صادقانه است.»
شماره ۱۸	«بعضی فروش‌ها با قرارداد بازخرید، ماهیت وام‌دهی دارن. شرکت‌هایی که خوب گزارش می‌دن، این رو به عنوان ریسک اعتباری افشا می‌کنند. یعنی رجحان محتوا بر شکل.»

شماره مصاحبه شوونده	مضامین یا کدهای استخراج شده اولیه از مصاحبه
شماره ۱۹	«شرکتی از ریسک‌های ناشی از اجاره‌های سرمایه‌ای خوب گفته بود. این خیلی بهتر از شرکتی است که اجاره‌ها رو توی پاورقی می‌نویسد و ریسکش رو نمی‌گه.»
شماره ۲۰	«خیلی از شرکت‌ها هر سال طبقه‌بندی ریسک‌هاشون رو عوض می‌کنند. اونایی که ثبات رویه دارن، کار تحلیل رو راحت تر می‌کنند.»
شماره ۲۱	«شرکتی پنج سال متوالی طبقه‌بندی ثابت داشت. تونستم روند تغییرات ریسک‌هاش رو کامل تحلیل کنم. اگر طبقه‌بندی رو عوض کرده بود، نمی‌توانستم.»
شماره ۲۲	«کمتر از ۱۰ درصد شرکت‌ها برای شاخص‌های ریسک، اطلاعات دو سال متوالی رو جدول می‌زنند. اونایی که این کار رو می‌کنند، خیلی بیشتر به کار تحلیلگران می‌ان.»
شماره ۲۳	«شرکتی نمودار نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام برای چند سال متوالی داده بود. افشای مقایسه‌ای و منظم یعنی همین.»
شماره ۲۴	«اکثر شرکت‌ها اطلاعات ریسک رو پراکنده در جای گزارش می‌نویسند. اونایی که یه بخش مجزا دارن، بهتر می‌تونن اطلاعات رو یکپارچه ارائه بدن.»
شماره ۲۵	«شرکتی اینفوگرافی از ماتریس احتمال - تأثیر ریسک‌هاش داده بود. ادغام و طبقه‌بندی مناسب یعنی اطلاعات پیچیده رو ساده و قابل فهم ارائه بدی.»
شماره ۲۶	«خیلی از شرکت‌ها اصطلاحات تخصصی رو بدون تعریف به کار می‌برن. اونایی که واژه‌نامه دارن، توجه به توان استفاده‌کننده رو رعایت می‌کنند.»
شماره ۲۷	«شرکتی برای توضیح ریسک نرخ ارز، مثال عینی زده بود. این خیلی بهتر از یه جمله کلی می‌تونه مفهوم رو برسونه.»
شماره ۲۸	«شرکت‌هایی که جملات کوتاه و ساده می‌نویسند، بهتر فهمیده می‌شن. قابل فهم بودن یعنی ساده و شفاف نوشتن.»
شماره ۲۹	«کیفیت افشای ریسک توی شرکت‌های ایرانی پایین. بیشترش فرمالیته‌ست. الگویی که ویژگی‌های کیفی رو همزمان در نظر بگیره، می‌تونه به بهبود کمک کنه.»

۱-۶- مضامین سازمان دهنده و پایه به دست آمده مضمون فراگیر ابعاد کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

در این مرحله به منظور تلخیص داده‌ها، مضامین مشابه و تکراری در مصاحبه‌های مورد بررسی در راستای پژوهش مبنی بر دیدگاه‌های موجود در مورد ابعاد کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، با یکدیگر تلفیق شده و فراوانی آن‌ها به دست آمده است، از آنجایی که روند بررسی از سمت مضمون فراگیر ابعاد کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری به سمت مضامین پایه می‌باشد بر اساس روش قیاسی - اکتشافی و تلفیق کدهای استخراج شده اولیه به دست آمده در جدول (۲) کدهای استخراج شده اولیه از مصاحبه به صورت ۴۰ مفهوم به همراه ۱۲ مضمون پایه نهایی و ۴ مضمون سازمان دهنده و ۲ مضمون فراگیر مشخص گردید که در جدول‌های (۵) و (۶) قابل مشاهده هستند. در ضمن به منظور مشخص شدن میزان فراوانی هر مضمون شماره مصاحبه مورد نظر که مضامین از متن آن مصاحبه استخراج شده است، در قسمت انتهایی مربوط به مضمون پایه نهایی آورده شده است.

جدول ۶. مضامین سازمان دهنده و پایه مربوط به مضمون فراگیر ابعاد کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

مفاهیم	مضامین پایه
۱. افشای مبنای اندازه‌گیری، کمی‌سازی و ارزیابی مورد استفاده برای ریسک‌های کلیدی (مانند استفاده از ارزش در معرض خطر، تحلیل حساسیت، آزمون استرس، احتمال وقوع، شدت تأثیر مالی)	انتخاب خاصه (اهمیت) افشای ریسک
۲. افشای شاخص‌ها و معیارهای عینی به کار رفته برای سنجش و پایش ریسک‌ها (نظیر نسبت‌های نقدینگی برای ریسک نقدینگی، شکاف تعدیل شده سررسید برای ریسک نرخ بهره، درجه تمرکز برای ریسک اعتباری)	

مفاهیم	مضامین پایه
۳. توجیه و شرح مربوط بودن و مناسب بودن معیارها و روش های انتخابی برای افشای ریسک، و ارتباط مستقیم آن ها با تصمیمات اقتصادی استفاده کنندگان گزارش.	
۱. مقایسه صریح سطح ریسک یا ذخایر مرتبط با دوره قبل (مثلاً: «ذخیره مطالبات مشکوک الوصول نسبت به پایان سال قبل ۲۰٪ افزایش یافته است»)	
۲. اشاره به تحقق ریسک های شناسایی شده در دوره های قبل و ذکر اثر آن (مثلاً: «ریسک افزایش قیمت مواد اولیه که سال گذشته هشدار داده شده، محقق شد و بهای تمام شده را X میلیارد ریال افزایش داد»)	ارزش تأیید کنندگی افشای ریسک
۳. تحلیل انحراف بین پیش بینی و واقعیت (مثلاً: «اثر واقعی افزایش نرخ ارز بر سود، ۱۵٪ کمتر از بدبینانه ترین سناریوی پیش بینی شده بود»).	
۱. تحلیل حساسیت کمی برای دوره آینده (مثلاً: «هر ۱٪ افزایش در نرخ ارز، سود عملیاتی پیش بینی شده سال آینده را حدود Y میلیارد ریال کاهش می دهد»)	
۲. شناسایی و شرح ریسک های نوظهور یا آتی (مثلاً: «ریسک ناشی از تغییر قانون مالیات بر ارزش افزوده از سال آینده ممکن است بر جریان نقدی تأثیر بگذارد»)	ارزش پیش بینی کنندگی افشای ریسک
۳. ارائه سناریوهای آتی و نتایج آن (مثلاً: «در سناریوی بدبینانه کاهش ۳۰٪ قیمت جهانی نفت، سود خالص سال آینده به Z میلیارد ریال خواهد رسید»).	
۱. افشای فرآیند شناسایی ریسک ها (مانند: «شناسایی از طریق جلسات مدیریتی» «پایش مستمر محیط کسب و کار»)	
۲. افشای اقدامات کنترلی مشخص برای هر ریسک با اهمیت (مانند: "استفاده از قراردادهای آتی"، «خرید بیمه»، «تنوع بخشی به بازارها»)	کامل بودن اطلاعات ریسک
۳. افشای ساختار سازمانی مدیریت ریسک (مانند: «وجود کمیته ریسک»، «واحد مدیریت ریسک»، «مسئولیت هیئت مدیره در نظارت بر ریسک»).	
۱. افشای تشکیل ذخیره برای مطالبات مشکوک الوصول ناشی از ریسک اعتباری در شرایط رکود اقتصادی	
۲. افشای شناسایی و ثبت بدهی احتمالی برای دعاوی حقوقی جاری علیه شرکت	رعایت احتیاط در افشای ریسک
۳. افشای استفاده از نرخ تنزیل بالاتر (نرخ بدون ریسک + صرف ریسک اضافی) در محاسبه ارزش فعلی تعهدات بازنشتگی به جهت احتیاط.	
۱. افشای همزمان ریسک افزایش هزینه های تأمین مالی و فرصت کاهش بدهی های ارزی در صورت تقویت پول ملی	
۲. افشای تأثیر منفی احتمالی تغییرات مقررات زیست محیطی بر هزینه ها، همراه با اشاره به فرصت های دریافت تسهیلات سبز	بی طرفی در افشای ریسک
۳. ذکر ریسک های ناشی از وابستگی به تأمین کنندگان کلیدی در کنار شرح استراتژی های تنوع بخشی.	
۱. ذکر دقیق مبلغ کاهش ارزش دارایی ها به دلیل تحقق ریسک های خاص (مانند افت تقاضا برای یک محصول)	
۲. افشای میزان دقیق خسارات وارد شده به شرکت در اثر یک رویداد ریسک محقق شده (مانند خسارت ناشی از بلایای طبیعی)	
۳. ارائه جزئیات قراردادهای مشتقه (نوع، مبلغ، سررسید) که برای پوشش ریسک های خاص (مانند نرخ ارز) منعقد می شوند/ اعلام صریح مغایرت ها یا تخلفات کشف شده در کنترل های داخلی مرتبط با ریسک های عملیاتی	بیان صادقانه افشای ریسک
۴. ارائه تحلیلی شفاف از دلایل افزایش یا کاهش ذخایر مرتبط با ریسک ها (مانند ذخیره تضمین کالای فروش رفته) در مقایسه با دوره قبل.	
۱. افشای ریسک اعتباری و وثیقه های مرتبط با فروش های با قرارداد بازخرید به عین ماهیت وام دهی، نه صرفاً ریسک فروش	
۲. افشای ریسک های عملیاتی و مالی ناشی از اجاره های سرمایه ای (که به عنوان دارایی و بدهی شناسایی شده اند) و نه صرفاً ریسک هزینه اجاره	رجحان محتوا بر شکل در شناسایی ریسک
۳. افشای ریسک های کنترلی و ادغام ناشی از ساختارهای خاص (مثل مشارکت خاص/ SE) که از نظر حقوقی شرکت فرعی نیستند، اما از نظر اقتصادی کنترل می شوند.	
۱. استفاده از طبقه بندی ثابت ریسک ها در گزارش سالانه جاری نسبت به سال قبل (مثلاً همیشه ریسک ها را در دسته های «ریسک مالی»، «ریسک عملیاتی»، «ریسک راهبردی» ارائه دهند)	
۲. ذکر صریح هر گونه تغییر در روش کمی سازی یا ارزیابی ریسک های کلیدی و دلیل آن (مثلاً اگر روش محاسبه VaR را تغییر داده، دلیل تغییر را توضیح می دهند)	ثبات رویه در افشای ریسک
۳. ارائه اطلاعات مقایسه ای برای شاخص های کلیدی ریسک در دوره های متوالی (مثلاً ارائه نمودار روند شاخص نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام در ۵ سال گذشته)	
۴. ثبات در ترتیب ارائه ریسک ها/ ثبات در معیارهای توصیف ریسک	
۱. ارائه جداول مقایسه ای کمی ریسک های کلیدی برای حداقل دو دوره متوالی (مثلاً جدول مقایسه ای ارزش در معرض خطر برای سال جاری و سال قبل)	
۲. افشای رویه های حسابداری و ارزیابی یکسان برای ریسک های مشابه در شرکت های هم گروه صنعت (با ذکر این هماهنگی)	افشای مقایسه ای و منظم ریسک
۳. ارائه یادداشت های توضیحی که تغییرات با اهمیت در سطح یا ترکیب ریسک ها را نسبت به سال قبل به وضوح نشان می دهد (مثلاً توضیح درباره افزایش یا کاهش چشمگیر یک ریسک خاص)	

مفاهیم	مضامین پایه
۱. ارائه اطلاعات ریسک در یک بخش مجزا و ساختاریافته با عنوان واضح (مانند: «گزارش مدیریت ریسک» یا «ریسک‌های اصلی و اقدامات کنترلی»)	
۲. استفاده از طبقه‌بندی منطقی و یکپارچه برای ریسک‌ها در سراسر گزارش (مانند: تفکیک ریسک‌ها به «ریسک‌های مالی»، «ریسک‌های عملیاتی» و «ریسک‌های راهبردی» به طور ثابت)	ادغام و طبقه‌بندی مناسب اطلاعات ریسک
۳. به کارگیری جداول، نمودارها یا اینفوگرافی‌ها برای خلاصه‌سازی و نمایش شهودی اطلاعات پیچیده ریسک (مانند: نمودار ماتریس احتمال - تأثیر ریسک‌های کلیدی).	
۱. تعریف و شرح اصطلاحات تخصصی و فنی مرتبط با ریسک در ابتدای بخش یا در واژه‌نامه (مانند: تعریف «ارزش در معرض خطر» یا «تحلیل سناریو»)	
۲. استفاده از زبان ساده، واضح و اجتناب از جملات طولانی و پیچیده در توصیف ریسک‌ها	توجه به توان استفاده‌کنندگان در افشای ریسک
۳. ارائه مثال‌های عینی یا موردی برای توضیح ریسک‌های پیچیده (مانند: ذکر یک نمونه واقعی از نحوه تأثیر نوسان نرخ ارز بر سود شرکت).	

جدول ۷. شناسایی و استخراج مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

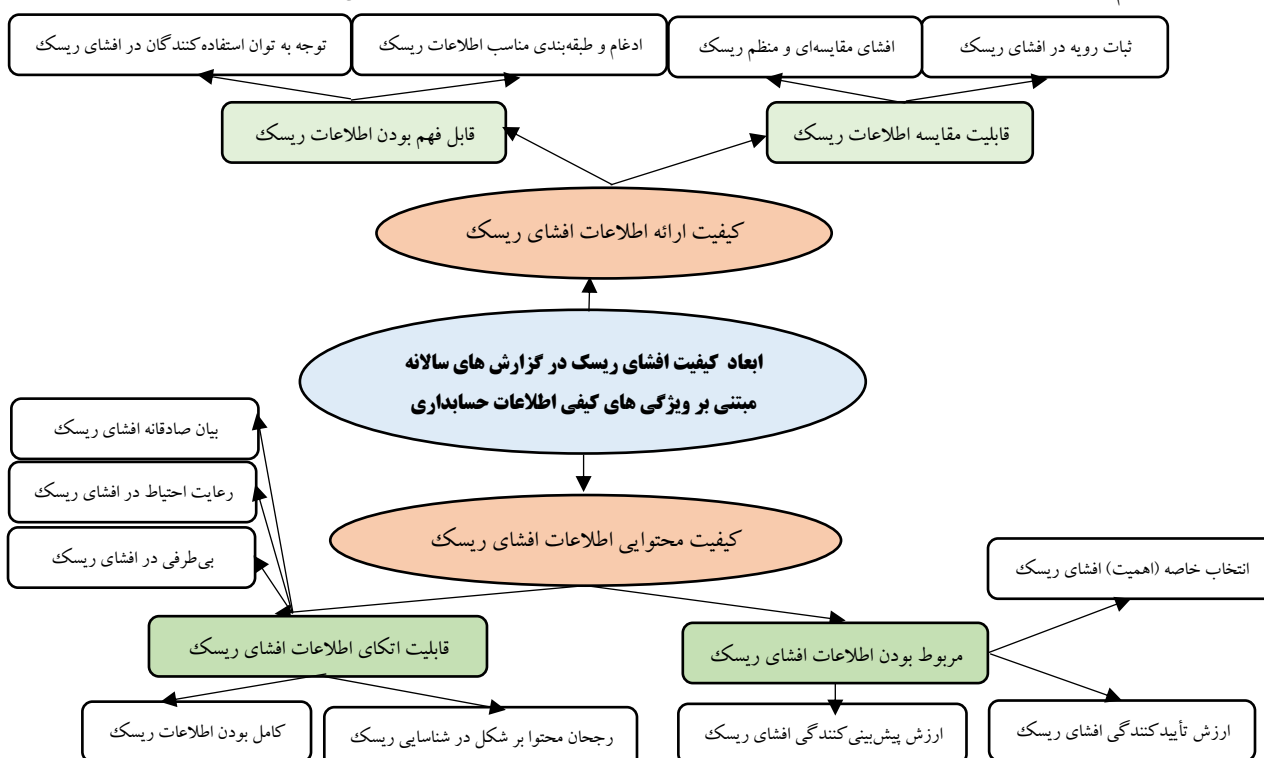
مضامین فراگیر کیفیت افشای ریسک مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری	مضامین سازمان‌دهنده کیفیت افشای ریسک بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری	مضامین پایه کیفیت افشای ریسک مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری
انتخاب خاصه (اهمیت) افشای ریسک	مربوط بودن اطلاعات افشای ریسک	ارزش تأییدکنندگی افشای ریسک
ارزش تأییدکنندگی افشای ریسک		ارزش پیش‌بینی‌کنندگی افشای ریسک
کامل بودن اطلاعات ریسک		رعایت احتیاط در افشای ریسک
بی‌طرفی در افشای ریسک	قابلیت اتکای اطلاعات ریسک	بیان صادقانه افشای ریسک
رجحان محتوا بر شکل در شناسایی ریسک		
ثبات رویه در افشای ریسک	قابلیت مقایسه اطلاعات ریسک	افشای مقایسه‌ای و منظم ریسک
ادغام و طبقه‌بندی مناسب اطلاعات ریسک	قابل فهم بودن اطلاعات ریسک	توجه به توان استفاده‌کنندگان در افشای ریسک

بر این اساس و با توجه به تکرار پذیری هر یک از مفاهیم در مستندات و مصاحبه‌های انجام گرفته اقدام به کدگذاری داده‌ها گردید خلاصه عملیات انجام گرفته در مورد مضامین فراگیر در جدول (۵) ارائه شده است. با توجه به مصاحبه‌های عمیق صورت گرفته، ۴۰ مفهوم کیفیت افشای ریسک مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری استخراج شد که از میان مفهوم‌های استخراج شده، ۱۲ مضمون پایه و ۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۲ مضمون فراگیر در خصوص کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری استخراج شد.

۶-۲- شبکه مضامین

مؤلفه‌ها به صورت توصیف جامعی از پدیده مورد نظر ترکیب و پس از ادغام همه مؤلفه‌ها، توصیف و الگوی جامعی از کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری به عنوان ساختار کلی به دست آمده است. سنجش اعتبار از طریق خود مصاحبه شوندگان انجام شد. به این صورت که یافته‌های ناشی از مصاحبه‌ها، در اختیار مصاحبه شوندگان قرار گرفت و از طریق مباحثه با آن‌ها، سنجش اعتبار صورت پذیرفت. در این پژوهش، همه مصاحبه شوندگان، رضایت خود را از نتایج استخراج شده حاصل از مصاحبه با آن‌ها که نشانگر دیدگاه‌ها، تجارب و

تخصصشان نسبت به مدل کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری بود، اعلام کردند و به طور کلی با دریافت اطلاعات خبرگان یافته‌های پژوهش در شکل (۲) به نمایش گذاشته شده است.

شکل ۲. الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری

بدین نحو که تمامی این ۴۰ مفهوم باید با در نظر گرفتن رویکردهای موجود در حوزه کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، از منظر زیر ساخت، تکنیک و چگونگی اجرا و پیاده‌سازی همچنین ساز و کار سیستم با رویکرد فناورانه پیاده‌سازی و اجرا گردد تا در نهایت الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری با چنین رویکردی سازمان‌دهی، پیاده‌سازی و اجرا گردد و در نهایت خروجی آن با نگرشی فناورانه در مسیر خلق ارزش شرکت‌ها، به استفاده‌کنندگان و ذینفعان ارائه گردد. لازم به ذکر است جهت سنجش اعتبار کدگذاری، از روش مثلث بندی در مطالعه کیفی استفاده شده است. در واقع، مثلث‌سازی برگرفته از دانش هندسه، قابلیت اطمینان را در تحقیقات کیفی از طریق حداقل سه منبع ارزیابی می‌کند تا مشخص کند که کدهای ایجاد شده از اعتبار و اعتماد کافی برخوردار هستند و این پژوهش به اصطلاح از «سوگیری ذاتی» رنج نمی‌برد؛ بنابراین در این پژوهش برای دستیابی به این امر در سه بعد پس از مشاهده نظرات خبرگان پس از پایان کدگذاری، اعتبارسنجی کیفی کار انجام شده است.

جدول ۸ اعتبارسنجی مثلث‌سازی ابعاد شناسایی شده

ابعاد مثلث‌سازی	تشریح
مثلث‌سازی همکاران محقق	در این بعد، هدف ارزیابی فرآیند جمع‌آوری داده‌ها در مصاحبه و کدگذاری بود. در واقع، تفاسیر ذهنی شرکت کنندگان از کدگذاری و طراحی سؤالات در طول مصاحبه، مبنای اعتبارسنجی بود. در این پژوهش چندین محقق باهم شرکت کردند، ضمن اینکه تفسیر کدها به یکدیگر نزدیک بود، سبک مصاحبه و هرگونه انحراف در کدها مورد بحث قرار گرفت.
مثلث‌سازی روش	در این بعد، هدف از روش گردآوری داده‌ها، مطالعه کیفی است. به عنوان مثال نحوه رسیدن به نقطه اشباع نظری در مصاحبه مورد توجه قرار می‌گیرد؛ بنابراین با توجه به اینکه در طول مصاحبه از مصاحبه‌های باز (عمیق) و نیمه باز برای رسیدن به اشباع نظری استفاده شد، بنابراین می‌توان گفت که روش جمع‌آوری داده‌ها یک طرفه نیست و بر اساس است ترکیبی از روش‌های مصاحبه و کدگذاری اولیه در محل مصاحبه به اعتبارسنجی پژوهش کمک کرد.
مثلث‌سازی نظریه	در این بعد که از نظر پیاده‌سازی دارای مرز خاکستری با مثلث‌سازی منابع است، هدف اتصال مضامین سازمانی و مضامین جامع از مرحله کدگذاری مرکزی و انتخابی است؛ بنابراین، با توجه به اینکه فرآیند سازمان‌دهی مضامین برای سازمان‌دهی نام‌های نظری مبتنی بر نظریه‌های مرتبط در سایر دانش‌های میان رشته‌ای بود، بنابراین از نظریه مثلث‌سازی کدهای شناسایی شده تأیید می‌شود.

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی کیفیت افشای ریسک در گزارش‌های سالانه مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون **آتراید- استیرلینگ (۲۰۰۱)** انجام شد. تحلیل عمیق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۹ نفر از خبرگان دانشگاهی و حرفه‌ای حوزه بازار سرمایه ایران، به شناسایی ۴۰ مفهوم اولیه، ۱۲ مضمون پایه، ۴ مضمون سازمان‌دهنده و در نهایت ۲ مضمون فراگیر انجامید. مضامین فراگیر عبارت‌اند از «کیفیت محتوایی اطلاعات افشای ریسک» و «کیفیت ارائه اطلاعات افشای ریسک» که به ترتیب بر ویژگی‌های کیفی مربوط بودن و قابلیت اتکا (در سطح محتوا) و قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن (در سطح ارائه) استوار هستند. تحلیل و تفسیر یافته‌ها نشان می‌دهد که خبرگان بازار سرمایه ایران، کیفیت افشای ریسک را پدیده‌ای دوجویی می‌دانند: از یک سو «چه اطلاعاتی» افشا می‌شود (محتوا) و از سوی دیگر «چگونه» آن اطلاعات ارائه می‌گردد (شیوه ارائه). این یافته در تضاد آشکار با رویکرد غالب در ادبیات پیشین است که کیفیت افشا را عمدتاً به «کمیت و حجم» اطلاعات تقلیل داده‌اند (**الشماری، ۲۰۱۴** و **باکو، ۲۰۱۷**). به عبارت روشن‌تر، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که یک شرکت با افشای کم اما مربوط و قابل فهم، می‌تواند کیفیت افشای بالاتری نسبت به شرکتی داشته باشد که حجم زیادی اطلاعات مبهم و کلیشه‌ای منتشر می‌کند؛ بنابراین، مفهوم «کیفیت» در افشای ریسک ماهیتی مستقل از کمیت دارد و نمی‌توان آن را با شاخص‌های شمارشی (تعداد جملات، تعداد صفحات یا تعداد ریسک‌های ذکر شده) سنجید. از سوی دیگر، در حالی که پژوهش‌های بین‌المللی پیشین (**برتا و بوزولان، ۲۰۰۴** و **الشنیدیدی و همکاران، ۲۰۱۸**) عمدتاً بر یک یا دو ویژگی کیفی (مانند جهت‌گیری زمانی یا جهت‌گیری مالی) تمرکز داشته‌اند، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که خبرگان ایرانی به طور هم‌زمان به هر چهار ویژگی کیفی اصلی (مربوط بودن، قابلیت اتکا، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن) اشاره دارند. این یافته را می‌توان در بستر نهادی ایران

تفسیر کرد: الف) عدم اطمینان اقتصادی بالا و نوسانات ارزی و تورمی مزمن، نیاز به «مربوط بودن» و «پیش‌بینی‌کنندگی» را دوجندان می‌کند؛ ب) ضعف در شفافیت اطلاعاتی و سابقه دست‌کاری سود، اهمیت «قابلیت اتکا» و «بیان صادقانه» را افزایش می‌دهد؛ ج) تنوع گسترده ذینفعان (از سرمایه‌گذار نهادی حرفه‌ای تا سهامدار خرد غیر حرفه‌ای)، «قابل فهم بودن» را به یک ضرورت تبدیل می‌کند؛ د) نیاز به تحلیل روند و مقایسه بین شرکت‌ها، «قابلیت مقایسه» را برجسته می‌سازد؛ بنابراین، در محیط نهادی ایران، کیفیت افشای ریسک یک سازه ترکیبی است و نه انتخابی میان چند ویژگی. از نظر ادغام نظری، این پژوهش نشان داد پنج نظریه اصلی هر یک تبیین‌کننده بخش خاصی از الگو هستند: نظریه علامت‌دهی عمدتاً «مربوط بودن»، نظریه نمایندگی «ارزش تأییدکنندگی و پیش‌بینی‌کنندگی»، نظریه مشروعیت «کامل بودن، بیان صادقانه و قابلیت مقایسه»، نظریه ذینفعان «بی‌طرفی، قابل فهم بودن و رجحان محتوا بر شکل» و نظریه مثبت حسابداری «رعایت احتیاط» را تبیین می‌کند. تفسیر این یافته آن است که هیچ نظریه واحدی به تنهایی نمی‌تواند پیچیدگی کیفیت افشای ریسک را توضیح دهد. این برخلاف بسیاری از پژوهش‌های پیشین (عبدالله و همکاران، ۲۰۱۵ و ناهار و همکاران، ۲۰۲۰) است که معمولاً به یک یا دو نظریه بسنده کرده‌اند. در محیط ایران که همزمان با چالش‌های نمایندگی (تضاد مدیر-سهامدار)، نیاز به مشروعیت (در برابر نهادهای نظارتی)، تعهد به ذینفعان متنوع (از بانک‌ها تا سهامداران خرد) و انگیزه‌های فرصت‌طلبانه مدیریتی (برای مدیریت سود و تصویرسازی) مواجه است، اتکا به یک نظریه واحد نمی‌تواند تصویر کاملی ارائه دهد؛ بنابراین، الگوی پیشنهادی این پژوهش از نظر نظری، گامی به سوی یکپارچگی نظری در ادبیات افشای ریسک محسوب می‌شود. در مجموع، الگوی مستخرج از این پژوهش نشان می‌دهد که در محیطی با عدم اطمینان اقتصادی بالا، پیچیدگی‌های نهادی و تنوع ذینفعان، کیفیت افشای ریسک به ترکیبی از شفافیت (بیان صادقانه و کامل)، محافظه‌کاری (رعایت احتیاط)، ثبات رویه (قابلیت مقایسه) و توجه به توان استفاده‌کنندگان (قابل فهم بودن) وابسته است. این یافته از آن جهت حائز اهمیت است که نشان می‌دهد کیفیت افشای ریسک یک مفهوم تک‌بعدی نیست که بتوان با یک شاخص ساده آن را سنجید، بلکه پدیده‌ای چندلایه است که در تعامل با ویژگی‌های نهادی و اقتصادی هر کشور معنا پیدا می‌کند.

الگوی مستخرج از این پژوهش می‌تواند مبنایی برای بازنگری در دستورالعمل‌های افشای ریسک سازمان بورس و اوراق بهادار قرار گیرد. به طور مشخص، این الگو نشان می‌دهد که دستورالعمل‌های فعلی که عمدتاً بر الزام به ذکر ریسک‌ها متمرکز هستند، ناکافی‌اند و باید به «چگونگی» افشا (شفافیت، کمی‌سازی، قابلیت مقایسه و قابلیت فهم) نیز توجه کنند. همچنین شرکت‌ها می‌توانند با استفاده از این الگو، گزارشگری ریسک خود را از وضعیت صوری و فرمالیته به سمت افشای تصمیم مفید سوق دهند. تحلیلگران مالی و حساب‌رسان نیز می‌توانند از این الگو به عنوان چارچوبی تحلیلی برای ارزیابی کیفیت افشای ریسک شرکت‌ها و شناسایی شکاف‌های موجود استفاده کنند. به عبارت دیگر، این الگو پلی میان تئوری و عمل ایجاد می‌کند و ابزاری عملی برای ارتقای شفافیت اطلاعاتی در بازار سرمایه ایران فراهم می‌آورد.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بوده است که توجه به آن‌ها برای تعمیم یافته‌ها ضروری است: (۱) یافته‌های این پژوهش مبتنی بر تجارب خبرگان در مقطع زمانی خاص (سال ۱۴۰۴) است و ممکن است با تغییر شرایط اقتصادی و نظارتی، ابعاد جدیدی از کیفیت افشای ریسک ظهور یابد. (۲) روش تحلیل مضمون علی‌رغم شفافیت بالا، ذاتاً وابسته به تفسیر پژوهشگر است و علی‌رغم تلاش برای کنترل سوگیری ذهنی (از طریق بازبینی همتا، ثبت تأملات و بازخورد به مشارکت‌کنندگان)، امکان دخالت پیش‌فرض‌های پژوهشگر به طور کامل قابل حذف نیست. (۳) نمونه پژوهش شامل ۲۹

خبره از بازار سرمایه ایران است و تعمیم یافته‌ها به سایر صنایع یا بازارهای دیگر (مانند شرکت‌های کوچک و متوسط یا بازارهای نوظهور دیگر) نیازمند احتیاط است. (۴) الگوی ارائه‌شده در سطح کیفی تدوین شده و برای سنجش کمی روابط بین مضامین (مثلاً تعیین اهمیت نسبی هر مضمون) نیاز به پژوهش‌های تکمیلی دارد.

بر مبنای یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد‌های زیر به صورت تفکیک‌شده برای سه گروه اصلی ارائه می‌گردد: نهاد ناظر (سازمان بورس و اوراق بهادار): تدوین دستورالعملی الزام‌آور مبتنی بر مضامین شناسایی شده که شرکت‌ها را ملزم به افشای مبنای کمی اندازه‌گیری ریسک، ارائه اطلاعات مقایسه‌ای حداقل برای دو سال متوالی، تفکیک ریسک‌ها در بخشی مجزا با طبقه‌بندی ثابت در طول زمان، و درج واژه‌نامه اصطلاحات تخصصی در گزارش سالانه نماید. همچنین پیشنهاد می‌شود سازمان بورس، نمونه گزارش‌های ریسک با کیفیت بالا را به عنوان الگو در اختیار شرکت‌ها قرار دهد. شرکت‌ها: استقرار نظام یکپارچه مدیریت ریسک با مستندسازی دقیق فرآیندهای شناسایی، کنترل و پایش ریسک‌ها؛ آموزش تهیه‌کنندگان گزارش برای گذار از افشای کلیشه‌ای و فرمالیته به افشای تصمیم مفید؛ استفاده از ابزارهای بصری (نمودارهای روند، ماتریس احتمال - تأثیر، اینفوگرافی) برای افزایش قابلیت فهم اطلاعات؛ و به کارگیری زبان ساده و اجتناب از جملات پیچیده. استفاده‌کنندگان حرفه‌ای (تحلیلگران مالی و حساب‌رسان): استفاده از الگوی مستخرج به عنوان چارچوبی تحلیلی برای ارزیابی کیفیت افشای ریسک شرکت‌ها و شناسایی شکاف‌های موجود. همچنین انجمن‌های حرفه‌ای حسابداری و حسابرسی ایران می‌توانند با برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی، فرهنگ گزارشگری ریسک مبتنی بر ویژگی‌های کیفی را در میان جامعه حرفه‌ای نهادینه سازند.

با توجه به محدودیت‌های پژوهش و همچنین فرصت‌های پژوهشی که الگوی حاضر ایجاد می‌کند، پیشنهاد‌های زیر برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌شود: (۱) انجام پژوهش‌های کمی برای سنجش روابط بین مضامین شناسایی شده و تعیین اهمیت نسبی هر یک از ابعاد کیفیت افشای ریسک (مثلاً از طریق تحلیل عاملی تأییدی یا مدل‌سازی معادلات ساختاری). (۲) بررسی تأثیر عوامل زمینه‌ای (مانند اندازه شرکت، نوع صنعت، کیفیت حاکمیت شرکتی، و مالکیت نهادی) بر سطح کیفیت افشای ریسک در شرکت‌های ایرانی. (۳) انجام پژوهش‌های تطبیقی بین ایران و سایر کشورهای نوظهور (مانند ترکیه، پاکستان، مصر) برای شناسایی تفاوت‌های نهادی و نظارتی مؤثر بر کیفیت افشای ریسک. (۴) بررسی تأثیر کیفیت افشای ریسک (بر اساس الگوی ارائه‌شده) بر پیامدهای اقتصادی مانند هزینه سرمایه، نقدشوندگی سهام، ارزش شرکت و ریسک سقوط قیمت سهام. (۵) انجام پژوهش‌های طولی برای بررسی تغییرات کیفیت افشای ریسک شرکت‌ها در طول زمان و واکنش آن به شوک‌های اقتصادی و تغییرات مقرراتی.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

جمع‌آوری داده‌ها: ابوالقاسم زارع بیدکی؛ تهیه گزارش پژوهش: ابوالقاسم زارع بیدکی و دکتر اکرم تفتیان؛ تحلیل

داده‌ها: ابوالقاسم زارع بیدکی و دکتر اکرم تفتیان؛ **بازبینی و مشاوره علمی:** دکتر محمود معین‌الدین.

این مقاله برگرفته از رساله دکتری ابوالقاسم زارع بیدکی در رشته حسابداری به راهنمایی دکتر اکرم تفتیان و مشاوره

دکتر محمود معین‌الدین در دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد است.

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و

تفسیر نتایج، نگارش پیش‌نویس اولیه مقاله.

نویسنده دوم: استاد راهنمای رساله دکتری، طراحی و مفهوم‌سازی پژوهش، روش‌شناسی، نظارت بر مراحل انجام

پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.

نویسنده سوم: استاد مشاور رساله دکتری، مشارکت در اعتبارسنجی یافته‌ها، مشاوره علمی در فرآیند پژوهش، مطالعه

و بازبینی مقاله.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

نویسندگان هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان مقاله از همکاران محترم گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد که نقطه نظرات ارزشمند جهت

اصلاح و ارتقای کیفیت مقاله ارائه فرمودند؛ تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

تفتیان، اکرم و اولیایی باجگانی، اختراصات (۱۴۰۴). بررسی ارتباط بین احساس ریسک در گزارش‌های سالانه و نقدشوندگی سهام با استفاده از سیستم

معادلات همزمان. *مجله توسعه و سرمایه*، ۱۰(۲)، ۱۴۷-۱۶۸. [10.22103/jdc.2024.23125.1459](https://doi.org/10.22103/jdc.2024.23125.1459)

تفتیان، اکرم و کاکایی سبزه‌خانی، مهتاب (۱۴۰۱). عوامل و پیامدهای تعیین‌کننده احساس ریسک در گزارش‌های سالانه: رویکرد الگوسازی معادلات

ساختاری. *فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۱۴(۳)، ۱۴۹-۱۸۲. [10.22108/far.2023.135090.1923](https://doi.org/10.22108/far.2023.135090.1923)

دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، سید مهدی و آذر، عادل (۱۳۹۸). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران: انتشارات اشراقی.

<https://www.gisoom.com/book/1282235>

درخشان، مؤدبه؛ صفرزاده، محمدحسین؛ اسدی، غلامحسین و راد، عباس (۱۴۰۵). باز طراحی مدل ارزیابی کیفیت افشای ریسک شرکت‌ها بر مبنای مدل

زنجره مار کوف پنهان. *مجله دانش حسابداری*، ۱۷(۶۴)، ۱-۳۲. [10.22103/jak.2024.23666.4071](https://doi.org/10.22103/jak.2024.23666.4071)

دیانتی دلمی، زهرا (۱۳۹۸). روش تحقیق کمی و کیفی در حسابداری، تهران: انتشارات عدالت نوین. <https://www.gisoom.com/book/11435208>

شنائی، سید نجیب‌الله؛ ذبیحی، علی و شورورزی، محمدرضا (۱۴۰۲). طراحی الگوی ظرفیت ریسک‌پذیری سرمایه‌گذاران حقیقی با رویکرد داده بنیاد. *مجله*

توسعه و سرمایه، ۸(۲)، ۲۴۷-۲۶۹. [10.22103/jdc.2023.21763.1404](https://doi.org/10.22103/jdc.2023.21763.1404)

شیخ‌زاده، محمد و بنی‌اسد، رضا (۱۳۹۹). تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها و کاربردها، تهران: انتشارات لوگوس. <https://agahbookshop.com/41957>

- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۱). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. *نشریه اندیشه مدیریت راهبردی*، ۵(۲)، ۱۵۱-۱۹۸. [10.30497/smt.2011.163](https://doi.org/10.30497/smt.2011.163)
- فرهمنند، ناصر؛ نجفی احمدآباد، اصغر؛ فخمی آذر، سیروس و پایتختی اسکویی، سید علی (۱۴۰۰). طراحی الگوی بهینه توسعه سرمایه گذاری ریسک پذیردربورس اوراق بهادارتهران با استفاده از تئوری زمینه بنیان و فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP فازی. *مجله توسعه و سرمایه*، ۶(۱)، ۵۳-۸۰. [10.22103/jdc.2021.16509.1104](https://doi.org/10.22103/jdc.2021.16509.1104)
- کردستانی، غلامرضا و محمدی نسب، سید محسن (۱۴۰۲). تأثیر اثربخشی کنترل‌های داخلی بر افشای ریسک در متن گزارش‌های مالی. *نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۱۵(۵۷)، ۲۲-۱. [10.30495/faar.2023.699781](https://doi.org/10.30495/faar.2023.699781)
- کریمی، مریم؛ کرمی، رسول و امیری، هوشنگ (۱۴۰۴). تحلیل رفتار توده‌ای با اثرات ارتباطات سیاسی، کیفیت افشاء، نرخ ارز و تورم در بین سرمایه‌گذاران در بازار بورس اوراق بهادار تهران. *نشریه دانش سرمایه‌گذاری*، ۱۵(۵۹)، ۴۳۱-۴۵۳. https://www.jik-ifea.ir/article_23943.html
- منصوری محمدآبادی، فاطمه؛ تفتیان، اکرم و معین‌الدین، محمود (۱۴۰۵). بررسی نقش تعدیلگر شرایط نااطمینانی اقتصادی و سودآوری بر رابطه بین قیمت سهام و افشای ریسک آینده‌نگر با استفاده از رویکرد ایستا و پویا. *مجله مدیریت دارایی و تأمین مالی*، ۱۴(۱)، ۹۹-۱۲۴. [10.22108/amf.2025.143895.1946](https://doi.org/10.22108/amf.2025.143895.1946)
- منصوری محمدآبادی، فاطمه؛ تفتیان، اکرم و معین‌الدین، محمود (۱۴۰۳). تدوین الگوی افشای ریسک آینده‌نگر در گزارش‌های سالانه شرکت با روش پدیدارشناسی و تحلیل مضمون. *نشریه دانش حسابداری مالی*، ۱۱(۲)، ۸۹-۱۱۳. [10.30479/jfak.2024.19599.3138](https://doi.org/10.30479/jfak.2024.19599.3138)
- نظریان، راحله؛ تفتیان، اکرم و حیرانی، فروغ (۱۴۰۱). کاربرست تحلیل مضمون آتراید استرلینگ در واکاوی شاخص‌های گزارشگری زیست‌محیطی. *نشریه حسابداری ارزشی و رفتاری*، ۷(۱۴)، ۴۰۵-۴۳۲. [10.61186/aapc.7.14.405](https://doi.org/10.61186/aapc.7.14.405)
- نمازی، محمد و ابراهیمی میمند، مهدی (۱۴۰۰). افشا و گزارشگری ریسک شرکت‌ها: ارائه چارچوب جامع. *مجله دانش حسابداری*، ۱۲(۴۵)، ۱-۲۷. [10.22103/jak.2021.16194.3294](https://doi.org/10.22103/jak.2021.16194.3294)

References

- Abdullah, M., Abdul Shukor, Z., Mohamed, Z. M., & Ahmad, A. (2015). Risk management disclosure: A study on the effect of voluntary risk management disclosure toward firm value. *Journal of Applied Accounting Research*, 16(3), 400-432. <https://doi.org/10.1108/JAAR-10-2014-0106>
- Abedi Ja'fari, H., Taslimi, M. S., Faghihi, A., & Sheikhzadeh, M. (2011). Thematic analysis and thematic networks: A simple and efficient method for exploring patterns embedded in qualitative data: Municipalities. *Strategic Management Thought*, 5(2), 151-198. <https://doi.org/10.30497/smt.2011.163> [In Persian].
- Abraham, S., & Shrives, P. J. (2014). Improving the relevance of risk factor disclosure in corporate annual reports. *The British Accounting Review*, 46(1), 91-107. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2013.10.002>
- Al-Shammari, B. (2014). Kuwait corporate characteristics and level of risk disclosure: A content analysis approach. *Journal of Contemporary Issues in Business Research*, 3(3), 128-153. api.semanticscholar.org/67810329
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: An analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Bako, M. M. (2017). Firm attributes and risk disclosure of listed deposit money banks in Nigeria. *Asian Journal of Business Management Studies*, 8(2), 71-77. [https://idosi.org/ajbms/8\(2\)17/9.pdf](https://idosi.org/ajbms/8(2)17/9.pdf)
- Beattie, V., McInnes, B., & Fearnley, S. (2004). A methodology for analysing and evaluating narratives in annual reports: A comprehensive descriptive profile and metrics for disclosure quality attributes. *Accounting Forum*, 28(3), 205-236. <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2004.07.001>
- Beretta, S., & Bozzolan, S. (2004). A framework for the analysis of firm risk communication. *The International Journal of Accounting*, 39(3), 265-288. <https://doi.org/10.1016/j.intacc.2004.06.006>
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Sage.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Danaeifard, H., Alvani, S. M., & Azar, A. (2019). *Qualitative research methodology in management: A comprehensive approach*. Eshraghi Publications. <https://www.gisoom.com/book/1282235> [In Persian].

- Derakhshan, M., Safarzadeh, M. H., Assadi, G. H., & Raad, A. (2024). Redesign of the model for evaluating the quality of corporate risk disclosure based on hidden Markov chain model. *Journal of Accounting Knowledge*, 17(64), 1–32. <https://doi.org/10.22103/jak.2024.23666.4071> [In Persian].
- Diyanti Deylami, Z. (2019). *Quantitative and qualitative research methods in accounting*. Adalat-e Novin Publications. <https://www.gisoom.com/book/11435208> [In Persian].
- Dobler, M., Lajili, K., & Zéghal, D. (2011). Attributes of corporate risk disclosure: An international investigation in the manufacturing sector. *Journal of International Accounting Research*, 10(2), 1–22. [10.2308/jiar-10081](https://doi.org/10.2308/jiar-10081)
- Elshandidy, T., Neri, L., & Guo, Y. (2018). Determinants and impacts of risk disclosure quality: Evidence from China. *Journal of Applied Accounting Research*, 19(4), 518–536. <https://doi.org/10.1108/JAAR-07-2016-0066>
- Erin, O., Okoh, J. I., & Okika, N. (2026). Risk governance and risk disclosure quality: An empirical evidence. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 24(1), 97–122. <https://doi.org/10.1108/JFRA-04-2023-0198>
- Farahmand, F. H., Najafiahmadabad, A., Fakhimiazar, S., & Paytakhti Oskuyi, S. A. (2021). Designing an optimal model for the development of risky investments in the Tehran Stock Exchange using grounded theory and fuzzy AHP. *Journal of Development and Capital*, 6(1), 53–80. <https://doi.org/10.22103/jdc.2021.16509.1104> [In Persian].
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105–117). Sage. scirp.org/reference/574417
- Gull, A. A., Abid, A., Hussainey, K., Ahsan, T., & Haque, A. (2023). Corporate governance reforms and risk disclosure quality: Evidence from an emerging economy. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 13(2), 331–354. <https://doi.org/10.1108/JAEE-11-2021-0378>
- Ismail, T. H., & Obiedallah, Y. R. (2022). Firm performance and cost of equity capital: The moderating role of narrative risk disclosure quality in Egypt. *Future Business Journal*, 8(1), Article 44. <https://doi.org/10.1186/s43093-022-00156-2>
- Karimi, M., Karimi, R., & Amiri, H. (2025). Analysis of behavior herding with the effects of political communication, disclosure quality, exchange rate, and inflation among investors in the Tehran Stock Exchange market. *Journal of Investment Knowledge*, 15(59), 431–453. https://www.jik-ifea.ir/article_23943 [In Persian].
- King, N., Brooks, J., & Horrocks, C. (2018). *Interviews in qualitative research*. Sage. [10.4135/9781036234881](https://doi.org/10.4135/9781036234881)
- Kordestani, G., & Mohammadi, N. S. M. (2023). Effectiveness of internal controls on disclosure in the text of financial statements. *Journal of Financial Accounting and Auditing Research*, 15(57), 1–22. <https://doi.org/10.30495/faar.2023.699781> [In Persian].
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Sage. [10.4135/9781071878781](https://doi.org/10.4135/9781071878781)
- Linsley, P. M., & Shrives, P. J. (2006). Risk reporting: A study of risk disclosures in the annual reports of UK companies. *The British Accounting Review*, 38(4), 387–404. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2006.05.002>
- Mansuri Mohammad Abadi, F., Taftiyan, A., & Moeinadin, M. (2024). Developing a pattern of forward-looking risk disclosure in annual reports with the phenomenological approach and Attride-Stirling theme analysis. *Financial Accounting Knowledge*, 11(2), 89–113. <https://doi.org/10.30479/jfak.2024.19599.3138> [In Persian].
- Mansuri Mohammad Abadi, F., Taftiyan, A., & Moeinadin, M. (2026). Examining the moderating role of economic uncertainty conditions and profitability on the relationship between stock prices and forward-looking risk disclosure: A static and dynamic approach. *Journal of Asset Management and Financing*, 14(1), 99–124. <https://doi.org/10.22108/amf.2025.143895.1946> [In Persian].
- Marzouk, M. (2016). Risk reporting during a crisis: Evidence from the Egyptian capital market. *Journal of Applied Accounting Research*, 17(4), 378–396. <https://doi.org/10.1108/JAAR-02-2015-0012>
- Metwalli, M. Z., Difalla, S. A., Abdalhamid, R. H., & Alhaggan, A. M. (2025). The effect of geopolitical risk disclosure quality on firms' going concern in light of requirements of future economies: Moderating role of key audit matters on the Saudi stock exchange. *International Journal for Quality Research*, 19(3), 1047-1072. <https://doi.org/10.24874/IJQR19.03-23>
- Nahar, S., Azim, M. I., & Hossain, M. M. (2020). Risk disclosure and risk governance characteristics: Evidence from a developing economy. *International Journal of Accounting & Information Management*, 28(4), 577–605. <https://doi.org/10.1108/IJAIM-07-2019-0083>

- Namazi, M., & Ebrahimi Maimand, M. (2021). Firms' risk disclosure and reporting: A comprehensive framework. *Journal of Accounting Knowledge*, 12(2), 1–27. <https://doi.org/10.22103/jak.2021.16194.3294> [In Persian].
- Nazarian, R., & Heyrani, F. (2023). The application of Attride-Stirling's theme analysis in the analysis of environmental reporting indicators. *Journal of Value & Behavioral Accounting*, 7(14), 405–432. <https://doi.org/10.61186/aapc.7.14.405> [In Persian].
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1609406917733847. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2003). Techniques to identify themes. *Field Methods*, 15(1), 85–109. <https://doi.org/10.1177/1525822X02239569>
- Said Mokhtar, E., & Mellett, H. (2013). Competition, corporate governance, ownership structure and risk reporting. *Managerial Auditing Journal*, 28(9), 838–865. <https://doi.org/10.1108/MAJ-11-2012-0776>
- Shanaei, S. N., Zabihi, A., & Shorvarzi, M. (2023). Designing a risk-taking capacity model of individual investors using grounded theory. *Journal of Development and Capital*, 8(2), 247–269. [10.22103/jdc.2023.21763.1404](https://doi.org/10.22103/jdc.2023.21763.1404) [In Persian].
- Sheikhzadeh, M., & Bani Asad, R. (2020). *Thematic analysis: Concepts, approaches, and applications*. Logos Publications. <https://agahbookshop.com/41957> [In Persian].
- Taftiyan, A., & Auliai Bajgan, A. A. (2025). Investigating the relationship between risk sentiment in annual reports and stock liquidity using the system of simultaneous equations. *Journal of Development and Capital*, 10(2). <https://doi.org/10.22103/jdc.2024.23125.1459> [In Persian].
- Taftiyan, A., & Kakaee Sabze Khani, M. (2022). Determining factors and consequences of risk perception in annual reports: Structural equation modeling approach. *Financial Accounting Research*, 14(3), 149–182. <https://doi.org/10.22108/far.2023.135090.1923> [In Persian].
- Taylor, G., Tower, G., & Neilson, J. (2010). Corporate communication of financial risk. *Accounting & Finance*, 50(2), 417–446. <https://doi.org/10.1111/j.1467-629X.2009.00326.x>
- Torchani, R., Damak-Ayadi, S., & Haj-Salem, I. (2024). Does mandatory IFRS adoption improve risk disclosure quality? Evidence from the European insurance industry. *Journal of Financial Reporting and Accounting*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1108/JFRA-09-2023-0518>
- Zou, Y. (2022). Strategic entry decisions, accounting signals, and risk management disclosure. *Contemporary Accounting Research*, 39(4), 2338–2375. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12803>